

INSTITUT ZA POVIJESNE ZNANOSTI
SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
Odjel za arheologiju

PRILOZI

3/4.

PRILOZI		
VOL. 3/4	S P	1-182 ZAGREB 1986/1987

**INSTITUT ZA POVIJESNE ZNANOSTI
SVEUČILIŠTA U ZAGREBU**

Odjel za arheologiju

PRILOZI

3/4.

PRILOZI		
VOL. 3/4	S P	1-182 ZAGREB 1986/1987

PRILOZI		
VOL. 3/4	S P	1-182 ZAGREB 1986/1987

IZDAVAČ – PUBLISHER

Odjel za arheologiju
 Institut za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu
 41 000 Zagreb, Krčka 1

ZA IZDAVAČA – EDITOR IN CHIEF

Željko Tomičić

REDAKCIONI ODBOR – EDITORIAL COMMITTEE

Znanstveni kolegij Odjela za arheologiju

IZDAVAČKI SAVJET – EDITORIAL ADVISORY BOARD

Projektno vijeće Odjela za arheologiju.

TEHNIČKI UREDNIK – TECHNICAL EDITOR

Krešimir Rončević

PRIJEVOD – TRANSLATION

Rajka Makjanić

TISAK – PRINTED BY

RO »Zrinski« Tiskarsko izdavački zavod
 42 300 Čakovec, 32. divizije b. b.

NAKLADA

600 primjeraka
 Godišnjak – Annual

Svezak je tiskan sredstvima Samoupravne interesne zajednice znanosti
 Socijalističke Republike Hrvatske preko Komisije za izdavačku djelatnost.

SADRŽAJ – CONTENTS

IZVORNI ZNANSTVENI RADOVI

Ivančica Pavišić, Rezultati probnih iskopavanja na prehistorijskoj gradini Špičak u Bojačnom

Table (Plates): 1 – 12

5 – 23

Žemza Košćević – Rajka Makjanić, Antički tumuli kod Velike Gorice i nova opažanja u panonskoj radionici glazirane keramike

Table (Plates): I – XXI

25 – 70

Vesna Nenadić, Prilog proučavanju antičke Sisciae

71 – 102

Marija Buzov: Antički i ranokršćanski mozaici s natpisom u Jugoslaviji

Table (Plates): 1 – 2

103 – 112

Faber Aleksandra, Osvrt na neka utvrđenja otoka Krka od vremena prehistorije do antike i srednjeg vijeka

Table (Plates): 1 – 9

113 – 140

Željko Tomičić, Novija ranosrednjovjekovna istraživanja Odjela za arheologiju

Table (Plates): 1 – 13

141 – 173

PRIKAZI I OCJENE

Marija Buzov

175 – 177

PRILOZI		
VOL. 3/4	S P	1 – 182 ZAGREB 1986/1987

Zeljko TOMIČIĆ

NOVIJA RANOSREDNJOVJEKOVNA ISTRAŽIVANJA ODJELA ZA ARHEOLOGIJU

Izvorno znanstveno djelo
Srednjovjekovna arheologija

Original scientific paper
Medieval archaeology
UDK 903.43 (497.13) »65«

Zeljko Tomičić
41000 Zagreb, YU
Institut za povijesne znanosti
Sveučilišta u Zagrebu
Odjel za arheologiju, Krčka 1.

Radom je obuhvaćeno terensko istraživanje autora na čitavom nizu arheoloških lokaliteta na otoku Krku, u Hrvatskom zagorju i Kalničkom prigorju. Rekognosciranjem i pokusnim istraživanjem obavljenim na sakralnim objektima u okolini Punta (sv. Juraj u Maloj Krasici, sv. Nikola na rtu Negritu i sv. Jerolim), kao i na fortifikacijskim građevinama iz vremena prve bizantske vladavine na Jadranu (rt Biškupići i poluotok Sokol), stvorene su predodžbe o slojevitosti arheološkog nasljeđa u nedovoljno istaživanim dijelovima otoka Krka.

Autor u nastavku donosi rezultate ograničenog arheološkog zahvata na kastrumu Vrbovec u Hrvatskom zagorju. Pokusna arheološka iskopavanja uz otkriće segmenata fortifikacije arhitekture ukazala su i na višestranu kulturnu utjecaje prepoznatljive u pokretnom materijalu zatečenom u plemićkom gradu Vrbovcu.

U okviru istraživanja arheološke topografije Kalničkog prigorja autor je pokusnim sondiranjem dokazao postojanje ostatka naseobinskog groblja manje seoske zajednice bjelobrdске populacije na lokalitetu Prekrižje kod Gornjeg Obreža.

U tekstu pod gornjim nazivom daje se prikaz rezultata terenskih istraživanja koja su tijekom proteklog razdoblja obavljena u organizaciji Odjela za arheologiju Instituta za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu na području otoka Krka, Hrvatskog zagorja i Kalničkog prigorja. Naime, u spomenutim regionalnim cjelinama obavljena su sustavna terestrička rekognosciranja i sondažna iskopavanja zaštitnog karaktera koja su uklopljena u određene projekte istraživanja arheološke topografije. Ovi regionalni projekti istraživanja uklopljeni su u srednjoročni program realizacije fundamentalnog prioritetnog projekta pod nazivom: »Arheološka karta Hrvatske«.¹

1. Ranosrednjovjekovna arheološka istraživanja na otoku Krku

U proteklom razdoblju, djelomično 1986 a uglavnom 1987 godine, obavljena su terenska rekognosciranja dijela jugozapadne obale otoka Krka na području Mjesne zajednice Punat, kao i odgovarajuća istraživanja kasnoantičkog arheološkog kompleksa nedaleko od naselja Baška na istočnom dijelu našeg najvećeg otoka (Sl. 1, 1–5). U nastavku donosimo rezultate ovih istraživanja imajući u vidu njihov opseg, glavne pokazatelje i značaj.

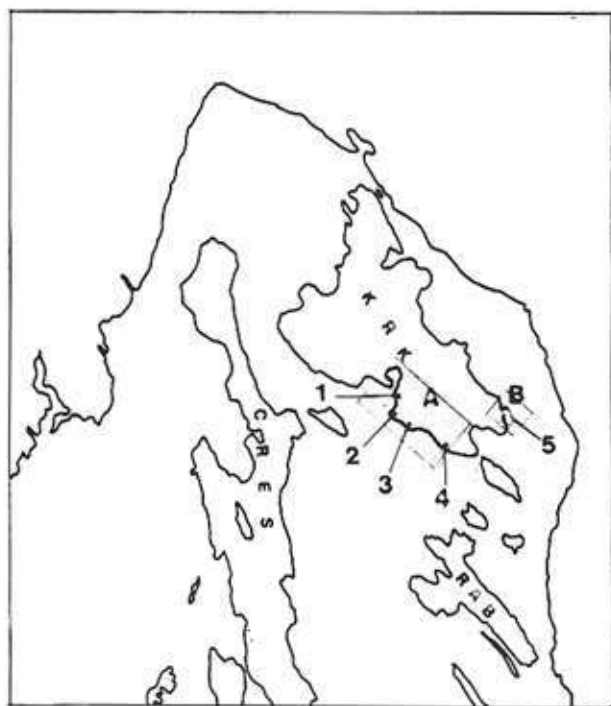
1.1. Istraživanja na području Mjesne zajednice Punat

Tijekom mjeseca srpnja i rujna 1987 godine obavljena su terenska arheološka istraživanja na području Mjesne zajednice Punat na otoku Krku koja de facto predstavljaju početnu etapu u okviru srednjoročno zacrtanog programa suradnje Odjela za arheologiju Instituta za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Mjesne zajednice Punat i Samoupravne interesne zajednice znanosti SR Hrvatske. Točni je rečeno rezultati dobiveni tijekom 1987 godine poslužili su kao temelj za izradu prijedloga projekta pilot-istraživanja pod nazivom: »Istraživanja arheološke topografije mikroregionalne cjeline Punat na otoku Krku (1987 – 1991).«

Donedavna praktički nedirnuto područje jugozapadnog dijela otoka Krka, u kojem je gravitaciono središte naselje Punat, promatrano s aspekta arheološke znanosti predstavlja jednu od najslabije istraživanih mikroregionalnih cjelina. Sporadični vrlo vrijedni i značajni pokretni kao i nepokretni nalazi registrirani na promatranom području od sredine 19 stoljeća do neposredno iza Drugog svjetskog rata, isticali su bogato arheološko svjedočanstvo sva tri arheološka razdoblja. Interes pojedinaca i marljivo prikupljanje starina bili su usmjereni ka obogaćivanju arheološkog fundusa ove sredine u okviru Arheološ-

ke zbirke Franjevačkog samostana na otočiću Košljunu. U ovu ossebnju oazu dospjeli su dragocjeni nalazi iz Puntarske drage ali i iz drugih dijelova otoka Krka.²

Arheološkoj znanosti koja danas sve više primjenjuje metodologiju valorizacije ekosustava na postanak i kontinuitet života nije promakla činjenica, da su upravo prirodne datosti mikroregionalne cjeline Punat uz prometni značaj, prisustvo većih agrarnih zona, pogodnu mikroklimu i, dakako, povijesne odrednice u prošlosti, bili temeljni antropogeni preduvjeti koji su diktirali kontinuirano odvijanje života. Intervencije tog života prisutne su u pojavnosti vidljivih arheoloških relikata ali i u obilju toponomastičkih tragova koji signaliziraju bujan, bogat i kontinuirani život brojnih populacija.

Sl. 1. Položaj arheoloških nalazišta na otoku Krku (1–5) na kojima su tijekom 1986 i 1987 godine obavljena ranosrednjovjekovna istraživanja. Crtež: Krešimir Rončević.

Život u ovoj mikroregiji zasvjedočen je već u prapovijesti, da bi u antici i osobito kasnije u ranosrednjovjekovnom razdoblju bio prisutan na svakom koraku. Objave života ovog područja u prošlosti očitavaju se u pejzažu okolice Punta kao prapovijesne gradine i grobni humci, skupine rustičkih vila antičkog razdoblja popraćene tragovima ukapanja uz rubove poljoprivrednih područja, na koje se u kasnoj antici s produžetkom u srednjovjekovlju nastavlja objekti ali, zacijelo i prateći profani sklopovi. Toponimi ovog područja zavrjeđuju posebnu pažnju arheologije jer su, petrificirani u usmeno predaji, potvrda ukorjenjenosti života u ovom kraju davno prije nastanka srednjovjekovnog Punta.

Istraživanja arheološke topografije mikroregionalne cjeline Punat u 1987 godini odvijala su se u dva pravca. Prilikom terenskih rekognosciranja obuhvaćen je priobalni pojas ove regije na potezu od lokaliteta sv. Juraj u Maloj Krasi do rta Crikvena južno od

naselja Stara Baška koje također pripada Mjesnoj zajednici Punat (Sl. 1, 1–4). Pored rekognosciranja koja su bila glavni oblik istraživačkog rada pristupilo se i kraćem pokusnom arheološkom iskopavanju na lokalitetu Mala Krasa. Rekognosciranjem navedene zone obuhvaćena su arheološka nalazišta i objekti na rtu Negrit, rtu Biškupići i Crikvenom rtu. Na spomenutim lokacijama prikupljena je temeljna dokumentacija koja je svakako obogatila spoznaju o arheološkim svjedočanstvima okolice Punta i ovog dijela Krka.³ Uz nekolicinu lokaliteta koji ukazuju na prapovijesno razdoblje i koji nisu ovom prilikom obrađeni, ovim tekstom obuhvaćeni su isključivo lokaliteti koji se mogu pripisati kasnoantičkom i ranosrednjovjekovnom razdoblju.

1.1.1. — Sv. Juraj u Maloj Krasi

(sl. 1,1)

Arheološki spomenički kompleks otkriven prilikom pokusnog istraživanja na lokalitetu Mala Krasa udaljenom 2,5 km južno od naselja Punat prepoznajemo u pejzažu kamenite obalne linije na temelju bršljanom obrađenih ruševina crkvice sv. Juraja (T. 1, 1). Okrenuto zapadu, tj. akvatoriju Krčkog zaljeva, ovo je nalazište bilo predodređeno za uspostavljanje ranih oblika života. Ostaci sakralnog objekta sv. Juraja oduvijek su bili predmetom interesa vlasnika zemljišta, slučajnih prolaznika, turista, te istraživača amatera i znanstvenika. Početkom ovog stoljeća ispred ruševina crkvice s njezine zapadne strane viđeni su ostaci ljudskih skeleta, koji su potakli znatiželju vrsnog poznavaoa prošlosti Punta muzikologa Nikolu Bonifačića-Rožina da uporno obilazi sve do šezdesetih godina to nalazište. U nizu tih obilazaka prikupljena je svojevrsna zbirka nalaza, koja je poklonjena većim dijelom Arheološkoj zbirci Franjevačkog samostana na Košljunu. Među tim nalazima sasvim izuzetno mjesto pripada ulomcima predromaničke crkvene plastike, uglavnom dijelovima oltarnih pregrada (pluteja) ukrašenim omiljenim ukrasima predromaničke epohe (T. 2), koji su otkriveni u unutrašnjosti sv. Juraja. Uz ranosrednjovjekovne nalaze prikupljeno je podosta ulomaka antičke keramike (T. 1, 4), tegula i imbraksa, te dvije lubanje iz očito uništenih skeletnih grobova.⁴ Unutar crkve sv. Juraja obavljena su ranije i manja kopanja na amaterskoj osnovi, ali i stručni pregledi.⁵ Crkvice sv. Juraja pripada 12. stoljeću i pripisujemo joj romaničko obilježje. Objekt je interesantnog titulara, pa je i taj podatak, uz činjenicu da je nađeno tragova jedne svakako starije graditeljske faze koja upućuje na predromaničku epohu, kao i nalaza ostataka ljudskih skeleta, koji su signalizirali postojanje ukapanja, bio poticajan za sondažno istraživanje.

Tijekom arheološke kampanje u 1987. godini otvorena je u pretpolju sakralnog objekta s njegove zapadne strane, dakle neposredno ispred ulaza, pokusna sonda veličine 6,5 × 5 m, koja je duljom stranicom bila okrenuta u smjer sjever – jug. Površina te sonde iznosila je 32,5 m². Ovom pokusnom sondom, koja je iskolčena oko 7,5 m zapadno od portalnog zida nastojalo se pratiti, ne samo jasno uočljiv zid od kamena lomljenca koji se s vanjske strane sakralnog objekta naslanjao na njegov jugozapadni ugao i protezao u pravcu zapada prema podzidu terase, već i ot-

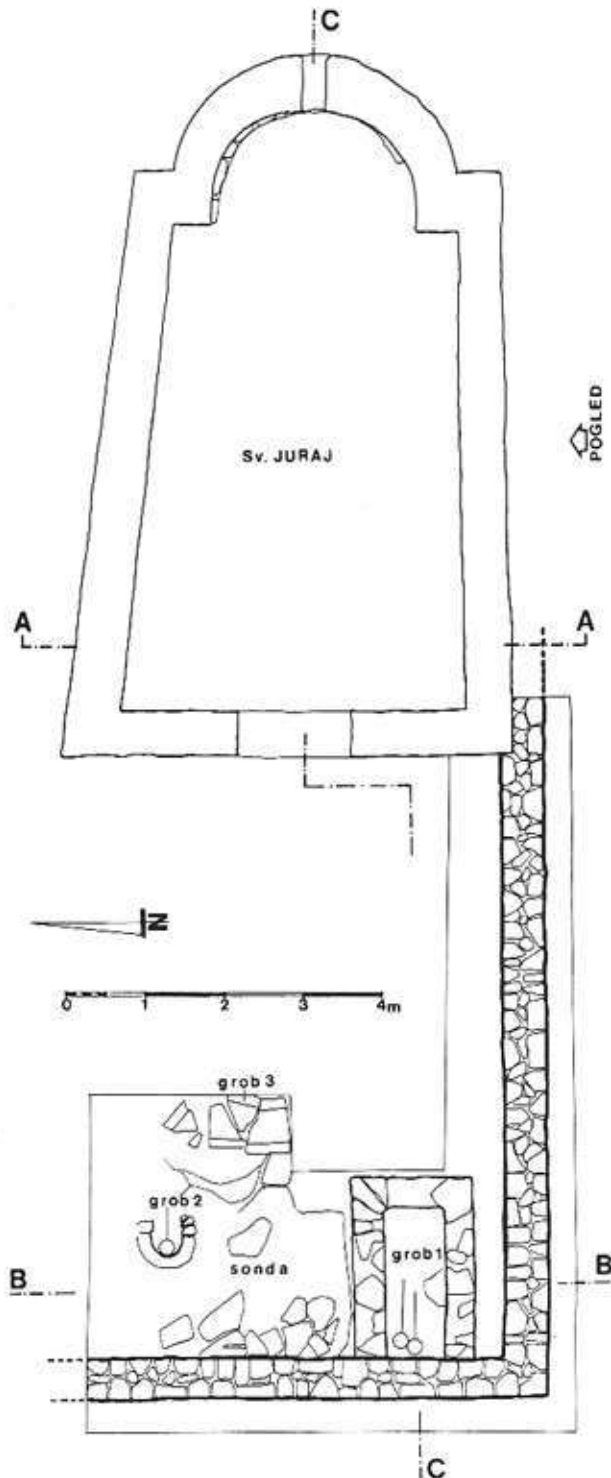
kriti postojanje eventualne ranije arhitekture i odgovarajućeg groblja oko crkve. Prije otkopa zemlje na mjestu iskolčene sonde pristupilo se fotografskom i arhitektonskom dokumentiranju crkve sv. Juraja (Sl. 2), koja je za tu priliku djelomično očišćena od bršljana i gomile kamenja na obodu apside. Nakon toga obavljeno je arhitektonsko snimanje presjeka objekta. Snimljeni su uzdužni i poprečni presjeci (Sl. 3, a-d), koji su pokazali jasne visinske odnose i stratigrafsku situaciju u odnosu na arhitekturu naknadno iskopanu u sondi. Premda unutar crkve sv. Juraja

tijekom 1987 godine nije bilo sondiranja upravo ovi poprečni i uzdužni presjeci uvjeravaju nas u postojanje ranijih građevinskih faza postanka čitava arhitektonskog sklopa na lokaciji Mala Krasa.

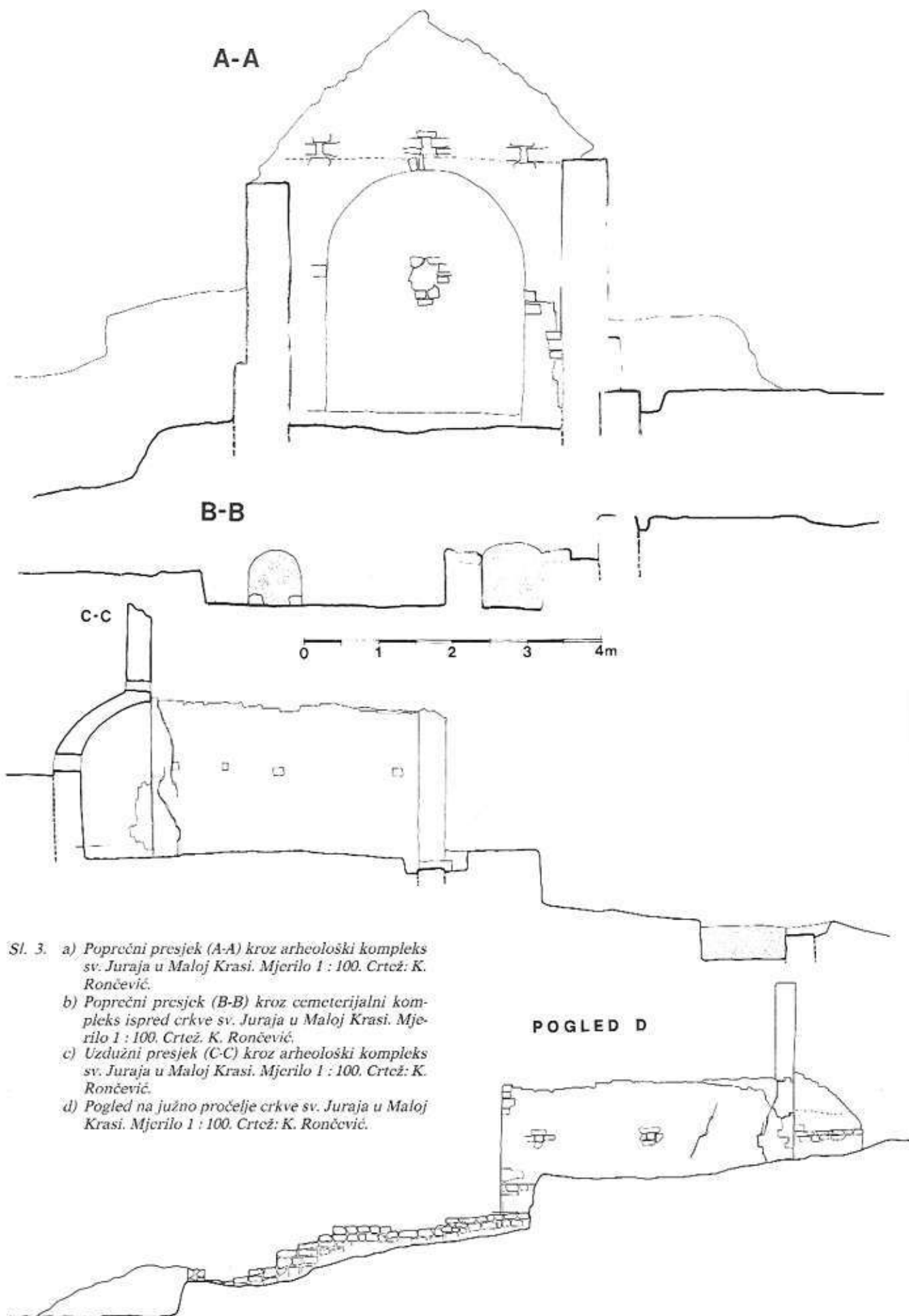
Unutar arheološke pokusne sonde naišlo se na jasne konture arhitektonskog sklopa kojeg tvori zid smjera sjever — jug širine 0,60 m građen od kamena lomljenca sa dosta veziva na koji se pod pravim kutom nadovezuje zid smjera istok — zapad. Ovaj zid pokazuje istu širinu a u kampanji 1987 godine bio je otkopavan u pravcu crkve, tj. njezina jugozapadna ugla ispod kojeg se nastavlja u pravcu istoka. Ovaj nastavak zida nije se mogao pratiti.

Unutar tlocrta sonde koja je dala tragove jednog očito starijeg arhitektonskog objekta ili detalj arhitektonskog kompleksa otkrivena je tijekom iskopavanja i izvorni nivo popločanja njegove unutrašnjosti. Popločanje je izvedeno kamenim amorfnim pločama (T. 1, 2). Na niveleti podnice unutar tlocrta pretpostavljenog kasnoantičkog objekta otkriven je lijepo oblikovana ukopana i svodena grobnica orijentacije istok — zapad (T. 1, 3). Ova grobna cjelina bila je nažalost devastirana što jasno potvrđuje razoren svod, ostaci keramičkih i staklenih posuda, kostiju i dviju ljudskih lubanja, točnije kalota u zapadnom dijelu grobnice. Ukopana svodena grobnica bila je paralelna s obodnim zidom objekta orijentacije istok — zapad. Sjevernije od grobne cjeline 1 otkrivena je također razorena manja grobnica položena na nivo poda i građena od kamena lomljenca vezanog jednostavnim vezivom. Unutar ovog groba koji je osobito sa istočne strane bio razoren nađeni su dijelovi skeleta malog djeteta. Grobnih priloga nije bilo. U neposrednoj blizini grobne cjeline 2 s njezine istočne strane uz rub sonde nađeno je dvadesetak ulomaka velikog sarkofaga radenog iz vapnenca. Ovaj je sarkofag očito in situ razbijen i nije sadržavao nikakve pokretne nalaze. Posebno treba istaknuti vrijedan nalaz ulomka abaka od kapitela s jasno vidljivim ukrasima od troprutastog pletera koji je otkriven u štiti sonde (Sl. 4)⁶.

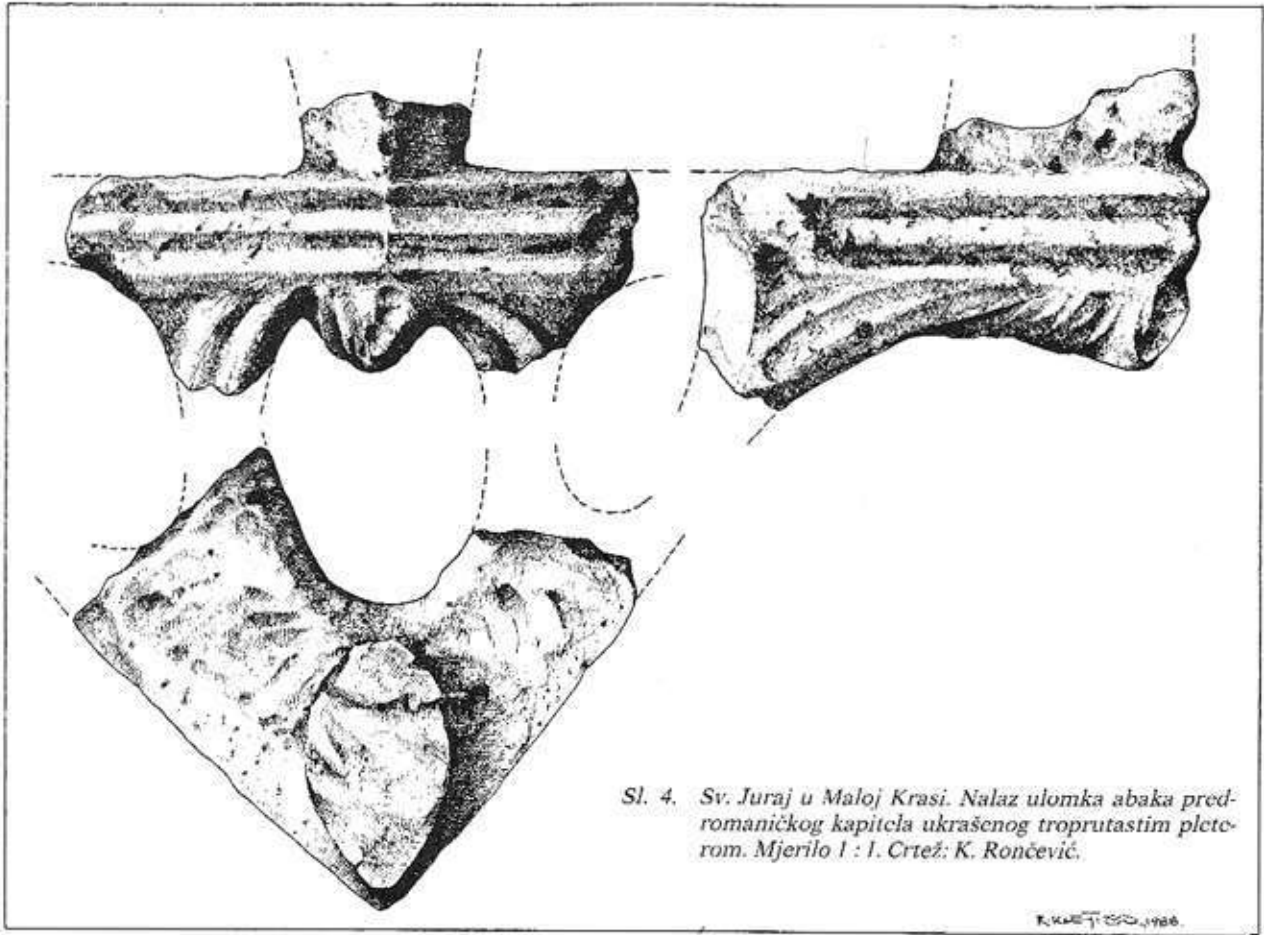
Kao što je to i ranije istaknuto kratkotrajna pokusna arheološka istraživanja na lokalitetu Mala Krasa, točnije kompleksu sv. Juraja imala su u 1987. godini isključivo zaštitni karakter i kao takova postavila su pred istraživače vrlo složen zadatak. Naime, u relativno kratkom vremenu i po opsegu skromna ova istraživanja trebala su dati odgovore na pitanja vezana uz karakter nalazišta i vrijeme postanka istoga. Ostaci ruševina sv. Juraja u kojima se pouzdano može prepoznati sakralni objekt romaničkog obilježja, nastali su, zacijelo, na ostacima jednog mnogo starijeg arhitektonskog sklopa, možda rustičkog karaktera, kako se to na temelju pokretnih nalaza tegula, imbreksa i osobito keramičkih ulomaka (amfore) prikupljenih tijekom ranijih rekognosciranja, moglo ustvrditi. Tlocrtna dispozicija tog pretpostavljenog ranijeg antičkog rustičkog objekta poslužila je u kasnoantičko doba za oblikovanje ograđenog cemeterialnog prostora s jasnim ostacima raznovrsnog načina ukopa. Ovom kasnoantičkom objektu definirane su tijekom 1987 godine samo zapadna i južna strana. Postojanje spomenutog arhitektonskog sklopa sugerira pomisao da je možda riječ o segmentu sinhronog sakralnog objekta s prvim titularom sv. Juraja. Ovaj titular inače je vrlo čest na istočnojadranskom

Sl. 2. Situacioni plan arheološkog kompleksa sv. Juraja u Maloj Krasu nakon pokusnih istraživanja 1987 godine. Mjerilo 1 : 100. Crtež: Krešimir Rončević.

- Sl. 3. a) Poprečni presjek (A-A) kroz arheološki kompleks sv. Juraja u Maloj Krasi. Mjerilo 1 : 100. Crtež: K. Rončević.
b) Poprečni presjek (B-B) kroz cemetrijalni kompleks ispred crkve sv. Juraja u Maloj Krasi. Mjerilo 1 : 100. Crtež: K. Rončević.
c) Uzdužni presjek (C-C) kroz arheološki kompleks sv. Juraja u Maloj Krasi. Mjerilo 1 : 100. Crtež: K. Rončević.
d) Pogled na južno pročelje crkve sv. Juraja u Maloj Krasi. Mjerilo 1 : 100. Crtež: K. Rončević.

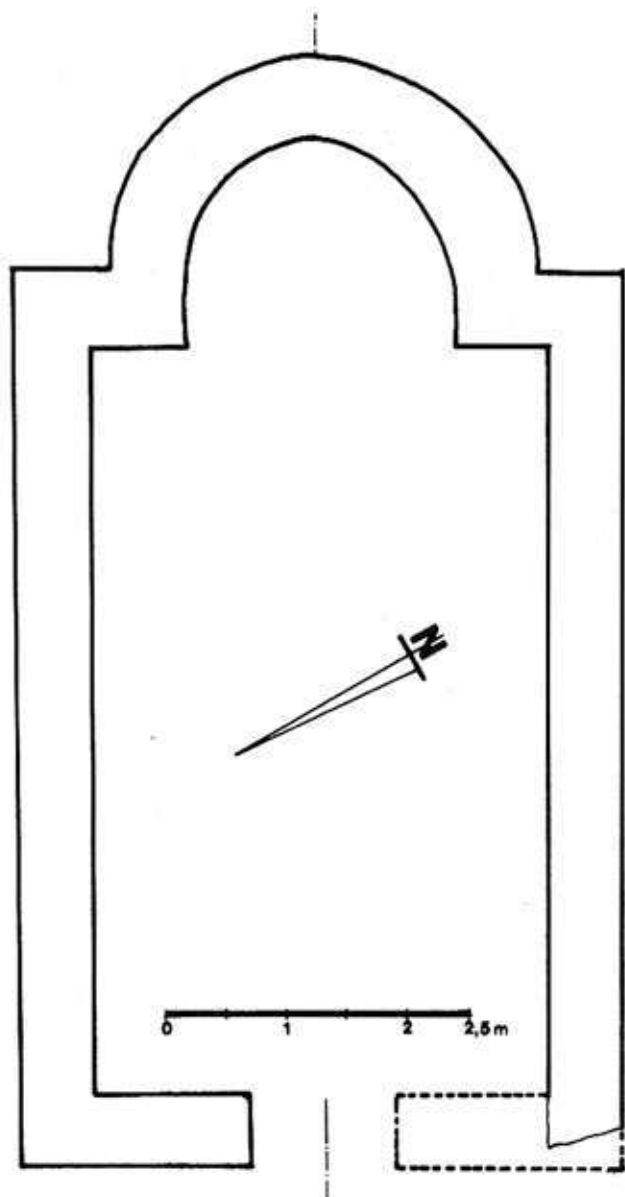
Sl. 4. Sv. Juraj u Maloj Krasi. Nalaz ulomka abaka predromaničkog kapitela ukrašenog troprutastim plecrom. Mjerilo 1 : 1. Crtež: K. Rončević.

prostoru osobito u vrijeme snažnog procesa kristijanizacije nakon poznate Justinijanove rekonkviste. Raniji nalazi ulomaka oltarnih pregrada otkriveni u unutrašnjosti crkve sv. Juraja uz najnoviji pronaden prilikom iskopavanja 1987 godine u štiti pretpolja ne ostavljaju prostora za sumnju u postojanje predromaničke faze gradnje u kontinuitetu postanka arhitektonskog sklopa u Maloj Krasi. Dakle, arheološki lokalitet u Maloj Krasi južno od naselja Punat pokazao je nakon istraživanja provedenih u ljeti 1987 godine da je riječ o postojanju višeslojnog nalazišta, koje će u perspektivi svakako dati još interesantne podatke.

1.1.2. — Sv. Nikola na rtu Negril (Sl. 1,2)

Prilikom terenskih obilazaka koje je tijekom srpnja 1987. organizirao Odjel za arheologiju na jugozapadnom obalnom rubu otoka Krka, koji pripada Mjesnoj zajednici Punat, obavljeno je kratkotrajno rekognosciranje na rtu Negril južno od Punta. Ovo rekognosciranje imalo je za cilj dobivanje određene impresije o karakteru, stanju i vremenskoj pripadnosti sakralnog objekta lociranog neposredno u zaleđu napuštenog objekta svetionika na rtu Negril, koji je poznat i pod nazivom rt Tranjevo.⁷ Crkvice sv. Nikole udaljena je svega dvije stotine metara od obalnog ruba a s mora je vidljiva neposredno u zaleđu napuštenog svetionika (T. 3, 1). Ova izolirana pozicija na blagoj padini nasuprot otoka Plavnika i Kormata u Kvarneriću, podalje od kopnenih komunika-

cija doprinjela je dosta visokom stupnju očuvanosti sakralnog objekta sv. Nikole (T. 3, 2). Riječ je o objektu jednostavna longitudinalnog nerascčlanjenog pravokutnog tlocrta s istaknutom polukružnom apsidom (Sl. 5). Duljina crkvice iznosi 9,15 m a širina 5 m. Objekt pokazuje izuzetno veliki otklon uzdužne osi u odnosu na pravac sjevera. Naime, crkva je orjentirana u smjeru jugoistoka vješto se prilagođujući blagoj zaravni na padini prema obalnom rubu. Deklinacija iznosi čak 120° u odnosu na pravac sjevera. Pravilno oblikovana pravokutna lada završava na jugoistoku polukružnom apsidom, koja je relativno dobro očuvana (T. 3, 3). Ulaz u crkvu bio je sa sjeverozapadne strane kao što je vidljivo na temelju očuvanih ostataka lijevog dovratnika. Desna strana crkve uslijed urušenja zapadnog ugla objekta slabije je očuvana, ali se ipak daje rekonstruirati širina ulaza, koja je iznosila izvorno oko 1,20 m. Zidni plašt sakralnog objekta odaje vrlo pravilnu tehniku gradnje od lijepo pritesanog kamena u pažljivom slojevanju. Mjestimično su zidovi, poput jugozapadnog ugla crkve, očuvani do visine od 2,90 m mjereno od nivoa zemljišta. Južni zid prema zapadnom uglu objekta u gornjem dijelu opada ali je ipak sačuvao visinu od 2,30 m. Na južnom kao i na istočnom zidu s vanjske strane zapažaju se kvadratične rupe koje upućuju na tehniku zidanja s tendencijom uslojavanja, odnosno izravnavanja zida prilikom gradnje objekta. Na istočnom zidu visina varira od 2,10 m na sjeveroistočnom uglu do 2,50 m na jugoistočnom uglu objekta. Debljina zidova varira od 0,55 do 0,60 m. Uslijed vrlo guste vegetacije koja ispunjava čitavu unutrašnjost objekta

Sl. 5. Tlocrtni snimak crkve sv. Nikole na rtu Negritu. Mjerilo 1 : 50. Crtež: K. Rončević

nisu u 1987 godini registrirani podaci o detaljima unutrašnjosti lađe, ali ona općenito ne pokazuje bilo kakove tragove rasčlanjenosti tlocrta. Stopa apsida tj. njezinog svoda jasno je vidljiva na sjeveroistočnoj stranici stropa svetišta. Strop svetišta u potpunosti je urušen a obodni zid apsida očuvan je do visine od svega 1,15 m.

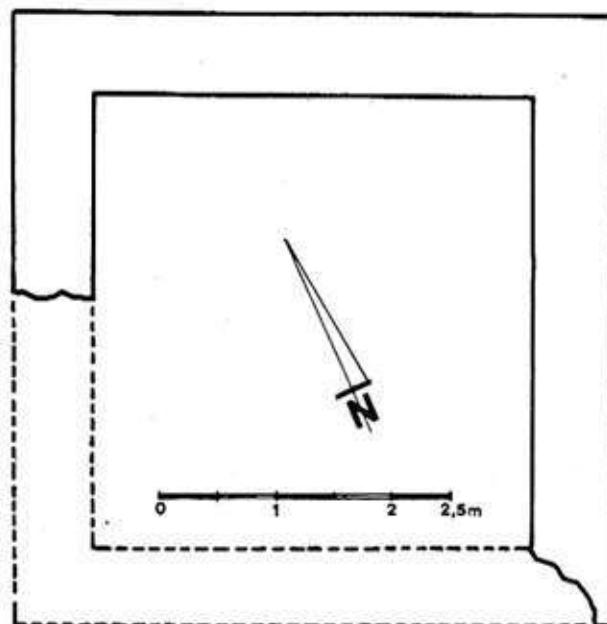
U nedostatku konkretnijih popratnih nalaza, jer su rekognosciranja u 1987 godini obuhvatila samo dokumentiranje i deskripciju objekta, teško je moguće preciznije, bez rezultata pokusnog arheološkog iskopavanja, odrediti vremensku pripadnost sakralnog objekta sv. Nikole na rtu Negritu. Ipak, u koliko u obzir uzmemo titular crkve sv. Nikolu, inače vrlo omiljenog sveca u ranosrednjovjekovnoj hagioponimiji našeg priobalja, osobito otoka Krka, kojega je kult dugo opstajao jače vezan uz zapadnjačku tradiciju, onda se za sada zadržavamo općenito na pretpostavci da staro svetište na rtu Negritu treba promatrati u okviru ranosrednjovjekovnog razdoblja. Podatak iz 1338 godine spominje ovu crkvicu kao samos-

tansku kapelu. Nažalost, tijekom terenskih rekognosciranja u 1987 godini nisu konstatirani u okolici svetišta tragovi znatnijeg arhitektonskog sklopa koji bi ukazivao na postojanje bilo kakovog samostanskog kompleksa. Pouzdaniju ocjenu ovog objekta dati će, zacijelo, nastavak arheoloških istraživanja.

1.1.3. Kasnoantički objekt na rtu Biškupići

Na kamenoj hridi tik iznad strmih litica morem izbrazdane jugozapadne obale otoka Krka, kojih 5 km južno od naselja Punat, naziru se, između uvala Majte i Lisičaka na samom rtu Biškupići, konture masivnog objekta (T. 4, 1)⁸. Rt Biškupići inače vrlo interesantna toponima sjedinjuje dva bitna činitelja koji su sami po sebi odredili postanak i karakter arheološkog objekta kojeg je tijekom 1987 godine posjetila ekipa Odijela za arheologiju. Naime, riječ je prije svega o činjenici da se s prirodne zaravni na kojoj je lociran arheološki objekt ostvaruje jedinstveni pregled nad čitavim akvatorijem Kvarnerića. Jednim pogledom može se obuhvatiti s ove dominantne pozicije prostor od Srednjih vratiju između otoka Krka i Cresa na sjeveru Kvarnerića, do otoka Raba i pripadajućeg mu arhipelaga sv. Grgura i Golog otoka (Sl. 1, 3) na jugu. Jasno se zapaža i područje do južnih obala otoka Lošinja. S druge strane prirodna zaštićenost od sjevernih vjetrova i izolirana pozicija na rtu osiguravali su korisnicima ovog objekta sigurnost, a uvale Majte i Lisičak i morsku povezanost sa zaledem.

Objekt na rtu Biškupići pokazuje vrlo pravilan kvadratni tlocrt sa stranicama duljine 5 m (Sl. 6). Zidovi ili bolje rečeno njihovi ostaci, jer je objekt u znatnoj mjeri oštećen urušavanjem građevnog materijala, odaju vrlo solidnu gradnju. Nizovi velikih kamenih pravokutnih tesanika tvore unutrašnje i vanjsko lice ovog objekta a ispunu zidova tvori kamen

Sl. 6. Tlocrt kasnoantičkog objekta na rtu Biškupići. Mjerilo 1 : 50. Crtež: K. Rončević.

lomljenac povezan obilato malterom. Unutrašnja struktura lomljenca iza oplata od klesanih kvadera pokazuje tehniku opus spicatum svojstvenu kasnoantičkom razdoblju (T. 4, 2–4). U većem još zatrpanom dijelu objekta primjećuju se poveći ulomci od krupnozrnatog bijelog mramora koji tvore veće nakupine u jugozapadnom i jugoistočnom dijelu objekta. Poneki ulomci mramora po padini s južne i istočne strane objekta pokazuju tragove profilacije i očito su poput ukrasa služili kao oprema njegove unutrašnjosti. Unutar kvadratnog objekta nazire se u njegovu istočnom uglu niveleta od podnice. Širina zidova ovog masivnog objekta varira između 0,60 i 0,70 m.

Izuzetno dominantan položaj na rtu Biškupići, vrlo solidna i masivna građa objekta pravilnog kvadratnog tlocrta, primjena tehnike gradnje svojstvene kasnoantičkom vremenu, s velikom sigurnošću govore u prilog postojanju izrazito vojnog objekta koji je imao funkciju straže (specula). Ova je straža imala kao najmanja u nizu kategorija utvrđenih objekata zadatak kontrole nad pomorskim saobraćajem u Kvarneriću. Sa lokacije na rtu Biškupići kontroliralo se ne samo uže, već i znatno širje područje Sjevernog Hrvatskog primorja. Izložen doduše udarima jakih južnih vjetrova ovaj je objekt imao značajnu ulogu u osiguranju unutrašnjeg pomorskog pravca osobito nakon gotsko – bizantskog rata, kada se duž priobalja istočnog Jadrana sustavom različitih kastela, spekulula i sličnih tvorevina vojnog graditeljstva osiguravao vitalno važan pomorski put Bizanta. Uz objekte ranije ubicirane i valorizirane na južnom dijelu Kvarnerića,⁹ objekt na rtu Biškupići južno od Punta na otoku Krku dio je tog strateškog prometnog pravca.

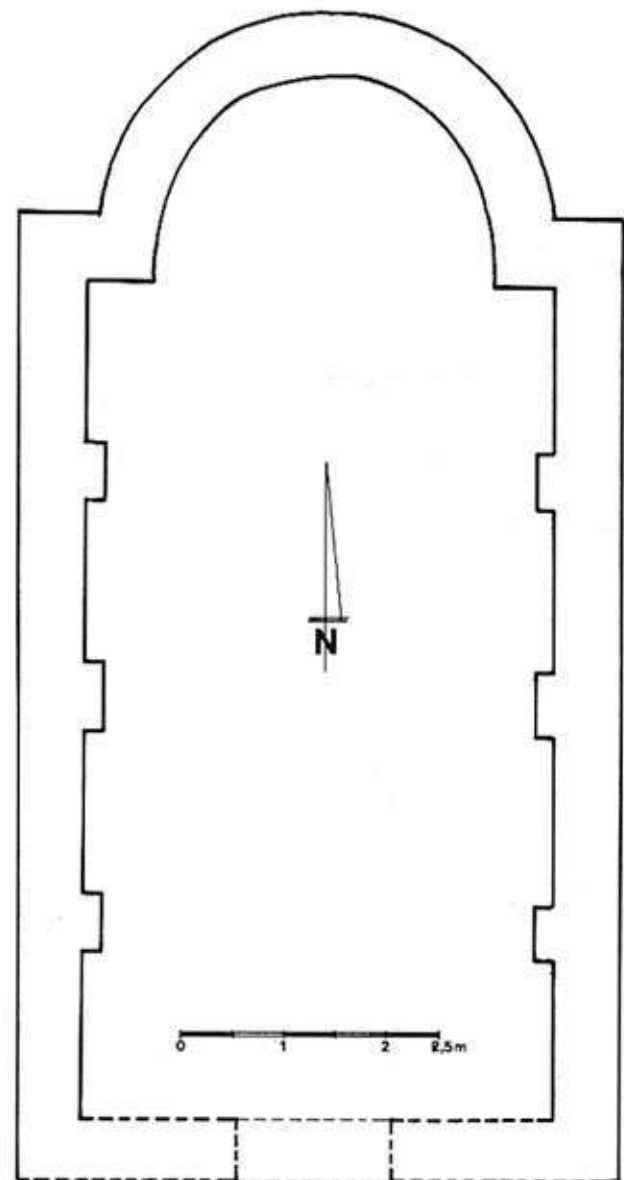
Arheološkom metodologijom nastojat će se razotkriti, izgled ovog interesantnog objekta, odrediti njegova točna funkcija i dakako vrijeme gradnje.

1.1.4. — Sv. Jeronim kraj Stare Baške

Posljednji u nizu lokaliteta koji su rekognoscirani tijekom mjeseca rujna 1987 godine u okviru djelatnosti na realizaciji projekta istraživanja arheološke topografije Punta smješten je na rtu Crikvena oko 2,5 km jugoistočno od Stare Baške (Sl. 1,4). Područje Stare Baške također pripada Mjesnoj zajednici Punat. Rt Crikvena ili Crikveni rt smješten između morskih uvala Surbova i Črnikova nastavlja se prema unutrašnjosti otoka Krka preko blage zaravni nadmorske visine od svega 150 m, koja prema sjeveroistoku prelazi u obronke brda Gradac (k. 270). Izuzetno pogodan položaj arheološkog lokaliteta na Crikvenom rtu, kojeg naglašava plodna zaravan, blizina izvorišta pitke vode, zaštićenost od sjevernih vjetrova, izvrsna preglendost prema jugu, odnosno Rapskoj otočnoj skupini, blizina morskih uvala, zacijelo, pogodnih za sidrenje, uz obilje sunca, uvjetovali su uspostavljanje ranih oblika života na ovom području. Naime, ovi optimalni antropogeni činitelji naveli su čovjeka antike da na blagom platou, iznad rta interesanta i privlačna imena, izgradi prostrani arhitektonski kompleks u kojem možemo pouzdano prepoznati tlocrtu osnovu antičke rustičke vile. Ovaj značajan antički sklop, kojeg jasno ocrtavaju na većoj površini spletovi solidno građenih zidova uočljivih u groma-

čama ali i u terasama platoa, bio je očito orijentiran prema jugu, tj. prema moru. Na taj način vrlo vjerojatno predstavlja ruralni kompleks s maritimnom ali i agrarnom orijentacijom. Pred arheolozima je zadatak da na temelju sustavno provedenih istraživanja, u koja treba uključiti i hidroarheološka, proniknu u opseg, karakter i vrijeme tog antičkog kompleksa.

Kontinuitet života na lokalitetu rt Crikvena pratimo sve do u ranosrednjovjekovno razdoblje.¹⁰ Naime, pejzažom Crikvenog rta dominiraju impresivni ostaci velikog sakralnog objekta, koji je ovom dijelu obale, kao značajan orijentir, dao i ime (T. 5, 1–2). Riječ je o pravilno oblikovanom jednobrodnom longitudinalnom tlocrtu rasčlanjene unutrašnjosti ukupne duljine 11,30 m i širine 6 m, koji na istočnoj strani završava pravilno oblikovanom istaknutom polukružnom apsidom (Sl. 7). Širina apside u visini odlično očuvanog triumfalnog luka iznosi 4 m (T. 5, 3). Ostatak triumfalnog luka sugerira bačvasti svod

Sl. 7. Tlocrt sakralnog objekta sv. Jerolima na rtu Crikvena južno od Stare Baške. Mjerilo 1 : 50. Crtež: K. Rončević.

koji je nosio krovnu konstrukciju na dvije vode prekrivenu kamenim pločama. Od ovog dvostrešnog krova očuvan je dio iznad sjeveroistočnog ugla lade. Kalota apsida odnosno pokrov na tjemenu polukalote u većoj je mjeri oštećen i urušen. Ipak se zapaža da je kalota apsida bila građena od sedre. Zidni plašt objekta građen je od većih pravilno tesanih komada kamena i očuvan je do impozantne visine od oko 4 m.

Mjestimično se zapaža da je vanjski plašt crkve bio ožbukani vapnenom žbukom. Pročelna jugozapadna strana crkve pokazuje najveća oštećenja tako da je vrlo teško procijeniti širinu ulaza u objekt. Njezina prekriva ogromna količina kamene šute, koja općenito onemogućava pristup sa te strane u crkvu. Crkva unatoč monumentalnom izgledu odaje jednostavnu vanjštinu, koja nije primjerena njezinoj unutrašnjosti. Dužina unutrašnjosti pravokutne lade do apsida uz južni zid iznosi 8,00 m uz sjeverni zid 8,07 m a širina unutrašnjosti kreće se od 4,55 m na istoku do 4,65 m na zapadu. Unutrašnjost lade rasčlanjena je s tri para polupilona na četiri polja što čitavom objektu daje dinamičnost svojstvenu vremenu njezina postanka, tj. ranom srednjem vijeku. Širina pilona je od 50 do 63 cm, a dubina varira od 13 do 20 cm. Širina polja između polupilona smještenih uz istočni i zapadni bočni zid također varira od 1,55 do 1,67 m. Širina apsida je 4 m, a dubina u tjemenoj osi 2,70 m. Niveletu podnice, kao i izgled poda nije moguće pobliže odrediti jer je čitava unutrašnjost lade ispunjena urušenim građevnim materijalom i šutom. Spomenuti polupiloni zajedno s ostacima pojasnica i slijepih lukova, te segmentom svoda čine zasebni konstruktivni sustav. Ovaj sustav zatvaraju bočni zidovi sakralnog objekta. Na zidu apsida koja je na ovom objektu smještena na sjevernoj strani, točnije na ostacima starije žbuke zapažaju se unutar krugova upisani posvetni križevi. Unutar apsida javljaju se ostaci četiri križa dok se po jedan javlja sa svake strane apsida na unutrašnjem licu triumfalnog luka. Preostala tri posvetna križa naslikana su na tankom sloju žbuke na licima polupilona okrenutih k ladi, na istočnoj strani crkve (T. 5, 4). Na zapadnom zidu i pripadajućim pilonima nisu zapaženi ostaci oslikavanja premda bi preostala tri, od ukupno nekada uobičajenih dvanaest posvetnih križeva, trebalo biti u tom dijelu objekta. Krakovi križa su zaokruženi dvostrukim krugom s tragom pigmenta. Križevi su naslikani crvenom bojom a krugovi crnom. Krugovi su pravilni i izvučeni vjerojatno šestarom.

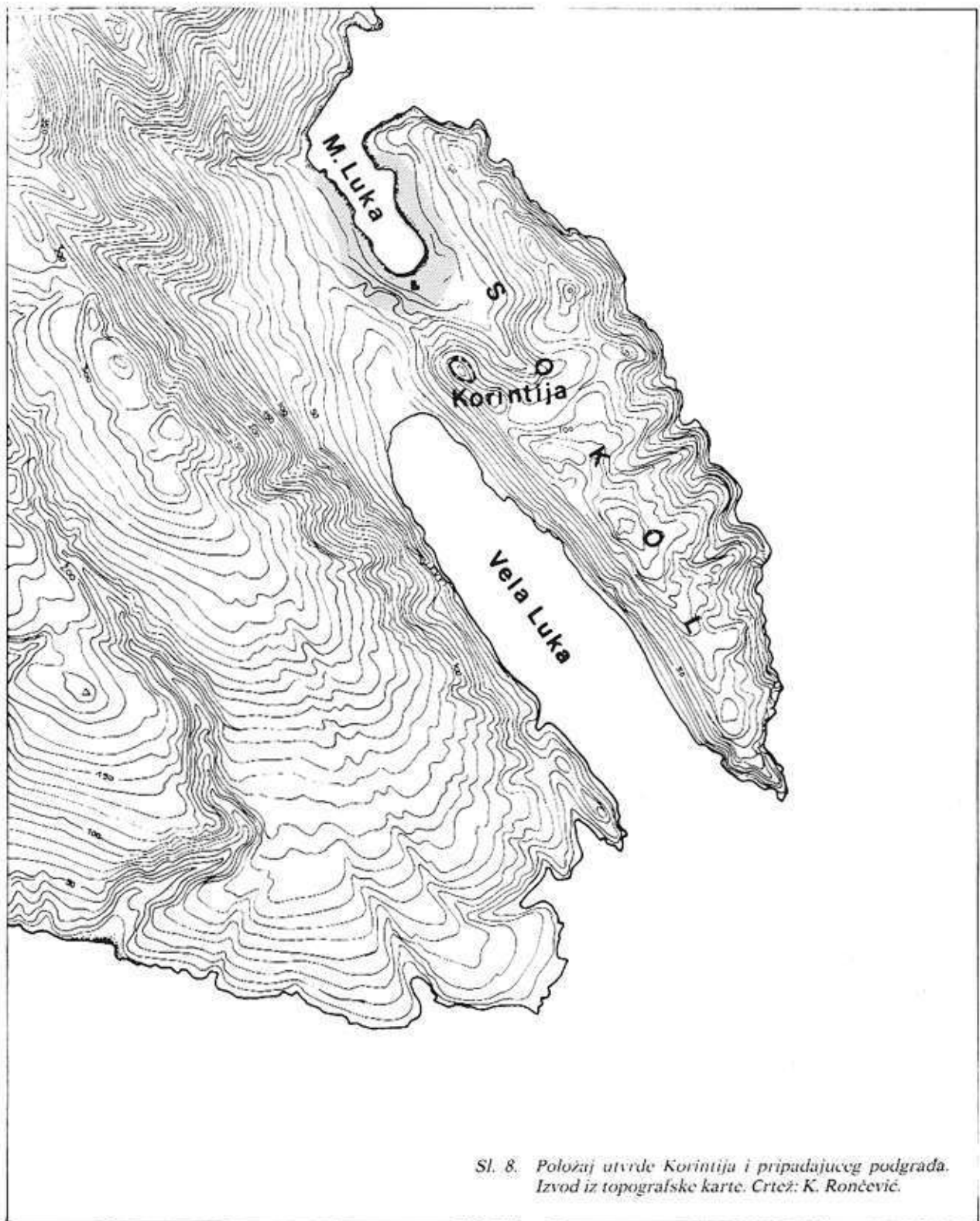
Sagledavajući bitne elemente za vremensko određenje nastanka sakralnog objekta koji je u narodu poznat kao sv. Jerolim možemo s određenim oprezom konstatirati da je objekt nastao vrlo vjerojatno u ranosrednjovjekovnom razdoblju, na ranijoj antičkoj osnovi jedne rustičke vile. Osebnost orijentacija crkve sv. Jerolima u smjeru sjever – jug potiče na razmišljanje da je sakralni objekt dosljedno iskoristio raniju arhitektonsku dispoziciju spomenute antičke građevine. Na taj je način materijalno posve dočeo kontinuitet ovog kompleksnog lokaliteta na kojem će tek u budućnosti arheološka lopata ali i analiza prostornih odnosa i koncepcije gradnje uz valorizaciju ostatka slikarija dati potpuniji odgovor. Ranosrednjovjekovni sakralni objekt sv. Jerolima upućuje hagonimijom na jednog od četvorice crkve-

nih otaca kasne antike čiji se patronat učestalije javlja od vremena romanike.

1.2. — Istraživanje Korintije kraj Nove Baške

Tijekom 1986 godine obavljena su kratkotrajna topografska istraživanja na lokalitetu Korintija istočno od Nove Baške na krajnjem istočnom dijelu otoka Krka (Sl. 1, 5). Ovim topografskim istraživanjima rukovodila je A. Faber, koja je i ranije posvećivala pažnju ovom izuzetno značajnom i dragocjenom arheološkom kompleksu. Arheološka zona u kojoj utvrda Korintija čini samo jedan bitan segment zavrjeđuje daleko više prostora nego što nam to dopušta okvir ovog napisa. Autor ovih redaka je kao član spomenute arheološke ekipe Odjela za arheologiju imao zadatak rekonstruiranje i valorizaciju fortifikacijskog kompleksa Korintija¹¹, dok je samostalno terenska istraživanja na tvrđavi organizirao u rujnu 1987 godine¹². Istraživanja arheološkog kompleksa Korintija dio su redovnog zadatka koji je pod nazivom: »Istraživanja arheološke topografije u Hrvatskoj« sastavnim dijelom fundamentalnog projekta Arheološka karta Hrvatske. Ovaj spomenički kompleks, zajedno, najviše kategorije morat će se u perspektivi istraživati kompleksno, tj. interdisciplinarnom metodologijom, kako bi dobili maksimalni mogući broj podataka o njemu. U okviru ovog teksta daje se preliminarni prikaz istraživanja samo fortifikacijskog kompleksa poznatog pod nazivom Korintija.

Ruševine lokaliteta poznatog pod toponimom Korintija projiciraju se na jedinstvenom položaju na krajnjem istočnom dijelu otoka Krka, točnije rečeno na njegovom krševitom poluotoku Sokolu oko 4 km sjeveroistočno od naselja Nova Baška (Sl. 8 i T. 6, 1). Vjerno prateći modelaciju reljefa istaknute krševite glavice s nadmorskom visinom od 129 m na krajnjem zapadnom dijelu poluotoka Sokola jasno se zapažaju ostaci bedema velike kasnoantičke utvrde. S ove dominantne isturcne pozicije ostvaruje se puna kontrola i idealan pregled nad čitavim akvatorijem Velebitskog kanala i Senjskih vrata. Sa položaja utvrde Korintija jasno se kontrolira kretanje plovila od Novog Vinodolskog na sjeveru, Senja na istoku, velike gorske antiklinale Velebita na jugoistoku, te sjevernim rubom otoka Prvića, odnosno Bašćanske drage na jugu. Podno zapadnih padina glavice na kojoj je smještena utvrda Korintija zapažaju se na obalnom rubu morske drage Mala luka, kao i na sjevernoj strani drage jasno tragovi ostataka arhitekture. Ovaj prostrani arheološki kompleks poznat od ranije pod toponimom Bosar, na najoptimalniji je način iskoristio datosti samog reljefa, odnosno uvučenost u zavjetrinu i zaklonjenost od neželjenih pogleda s mora i udara bure. Raspoređen prema određenoj jasnoj urbanoj shemi, na sunčanoj strani morske drage ovaj arhitektonski sklop predstavlja de facto podgrađe akropole Korintija. Pogodno sidrište, postojanje određene agrarne površine, blizina bogatih izvora vode, i ribolovnih revira, a prije svega pomorskih pravaca, kao i određena sigurnost od mogućih opasnosti s kopnene strane, te zaklonjenost od sjevernih i južnih vjetrova, bili su presudni činitelji koji su diktili nastanak i ocrtili posebnost i osebnost urbanog sklopa u Maloj luci podno Korintije. Na izrazitu

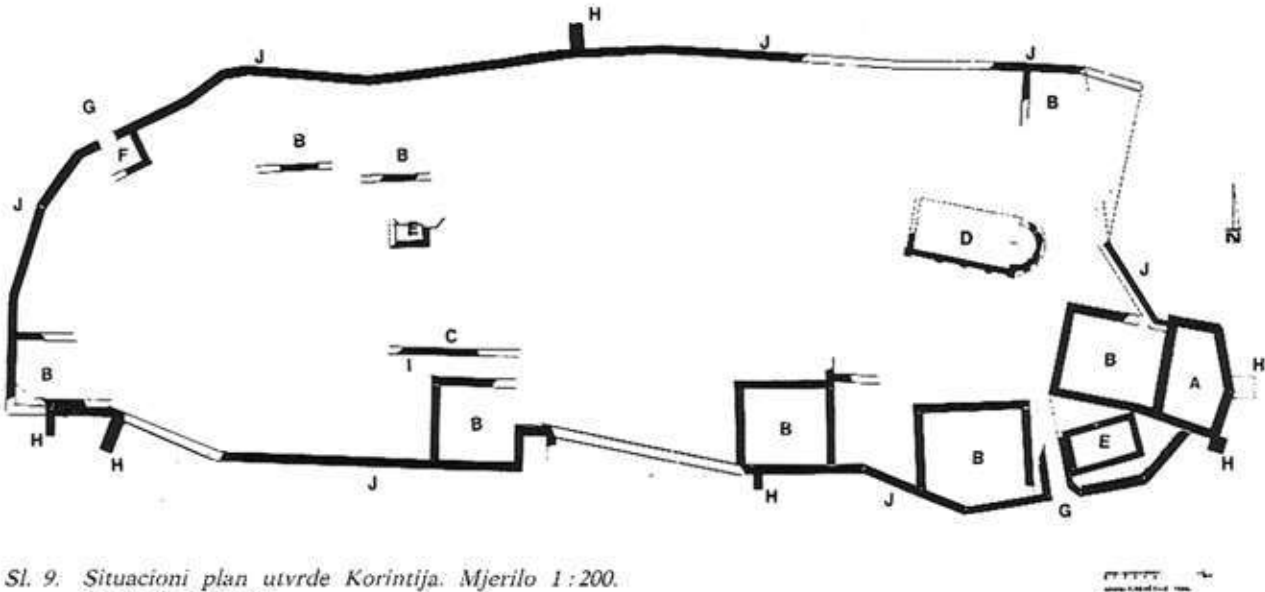
Sl. 8. Položaj utvrde Korintija i pripadajućeg podgrada. Izvod iz topografske karte. Crtež: K. Rončević.

maritimnu orijentaciju životne zajednice koja je koristila i nastavila ovu zonu, pored naselja civilnog karaktera, ukazuje i fortifikacijski kompleks Korintija, s kojim ovaj suburbij čini jedinstvenu kasnoantičku urbanu cjelinu na istočnojadranskom priobalju.

Svjesni smo činjenice da bi problematiku Korintije, odnosno lokaliteta koji je u arheološkoj znatnosti poznat pod toponimima Bosar i Korintija, trebalo svakako promatrati u korelaciji utvrda — podgrade, jer po nama čine jedinstven i uglavnom sin-

hron kompleks. Ovaj puta zadržavamo se samo na interpretaciji sumarnih pokazatelja vezanih uz utvrdu.

Kastron Korintija idealno je prilagođen modelaciji terena i na čitavom perimetru plašt bedema prati slojnice terena, odnosno užeg areala istaknute visinske kote koja dominira tlocrtnom osnovom utvrde i s koje se ostvaruje pregled nad Velikom i Malom lukom. Ova se tlocrtna osnova prilagođava nepravilnoj elipsi kojoj stranice čine sekcije bedema izlomljena

Sl. 9. Situacioni plan utvrde Korintija. Mjerilo 1:200.
Crtež: K. Rončević.

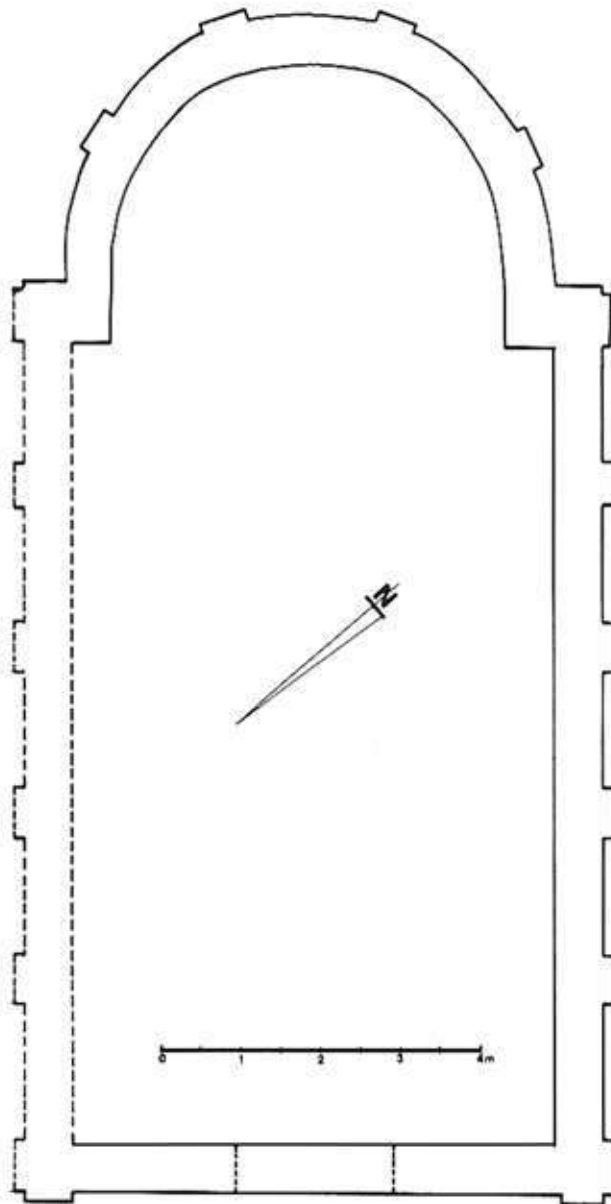
smjera. Utvrda je dužom osi orijentirana u smjeru istok-zapad a kraćom poprečnom osi u smjeru sjever – jug. U smjeru istok – zapad dužina unutar perimetra bedema iznosi 122 m, a u smjeru sjever – jug ukupno 45 m. Približna površina prema tome iznosi 1,7 ha. Cjelokupni areal utvrde arhitektonski je snimljen pa je kao rezultat tog rada nastao situacioni plan u mjerilu 1 : 200 (Sl. 9). Unutar pojasa bedema u kamenjaru koji prekriva tu unutrašnjost zapažaju se tlocrti objekata, kojima će arheološka istraživanja u budućnosti odrediti namjenu. Međutim, neke od ovih objekata možemo prema njihovom rasporedu prepoznati kao kule poligonalnog (A) ili kvadratnog tlocrta (B), nastambe (C), sakralni objekt (D), cisterne za pitku vodu (E), branjeni ulaz (F), gradska vrata (G), snažne kontrafore (H), prolaze između objekata (I), kao i pojas gradskih bedema (J). Gradski bedemi prosječno su široki od 0,70 do 0,80 m i građeni su od kamena lomljenca vezanog obilato malterom. Bedemi nadalje pokazuju izlomljeni smjer a lomovi se dešavaju najčešće na svakih 5 ili 10 m dužine zida. Posebna karakteristika obrambenog pojasa utvrde su vrlo snažni kontrafori koji su bili ojačanje pojedinih posebno osjetljivih dionica bedema (T. 6, 2–4). Za sada je ukupno registrirano šest takovih kontrafora (H). Zidni plašt bedema pažljivo je položen na podlogu od kamena živca u skladu s modelacijom terena. Na sjevernoj strani utvrde bedemi su još očuvani mjestimično do visine od 3,20 m (T. 7, 1 i 2). Ulaz u kompleks utvrde omogućavala su gradska vrata (G) locirana na sjeverozapadnoj strani gradskog bedema (T. 7,3). Ova su vrata s unutrašnje strane zaštićena izlomljenim zidom (F). Širina zapadnih gradskih vrata iznosi 2 m. Ovaj ulaz predstavljao je logičan nastavak kopnene veze sa antičkim naseljem u Maloj luci. Nešto manja gradska vrata preko kojih se moglo osvariti prilaz Velikoj luci nalaze se na jugoistočnom uglu kompleksa utvrde. Obodni zid kastrona Korintija može se pratiti, što nad zemljom, što u naznakama njegovih temelja, u ukupnoj dužini od 286 m (J). Jača oštećenja bedema vidljiva su na sjeveroistočnom i zapadnom uglu kastrona. Na tim je mjestima došlo do urušenja i odrona terena.

Vitalno važne dionice bedema štite vješto raspoređeni nizovi poligonálnih (A) i kvadratnih kula (B). One su isturene na najosjetljivijim mjestima bedema. Ovaj niz kula kojima veličina varira od 9 × 9 m, 8 × 10 m do 9 × 11 m, tvori prvu obrambenu liniju na najnižoj terasi kastrona neposredno iza perimetra bedema. Iza ovog niza obrambenih objekata zapaža se mjestimično očuvane uske prolaze (I), koji osiguravaju nesmetano kretanje unutar kastrona. Unutar najjače branjenog dijela utvrde u njegovu jugoistočnom uglu nalazi se veća cisterna za vodu s vidljivim ostacima svodenja (E), (T. 7,4 i 8,1), dok je manja cisterna vidljiva u središnjem dijelu kompleksa. Ova manja cisterna uklesana je u kamen živac. S južne strane gradskih bedema okrenutih Velikoj luci vidljiva je lijepo očuvana strelnica kao značajan detalj, koji zorno govori o načinu obrane utvrde (T. 8, 2).

Središnjom uzdužnom osi grebena na kojem je locirana utvrda protežu se konture tlocrta većeg broja objekata, koji su teže prepoznatljivi ali sugeriraju gustu izgradnju na najvišim pozicijama unutar bedema. Ove su najviše pozicije bile povoljne za organiziranje osmatračnica pomorskih prolaza i čitavog vidljivog dijela akvatorija. Na istočnom blago izravnatom dijelu unutrašnjosti kastrona podno najviše kote smješten je djelomično očuvan sakralni objekt (T. 8, 3). Riječ je o jednobrodnom pravokutno koncipiranom longitudinalnom objektu raščlanjene vanjšine s istaknutom polukružnom apsidom. Ukupna vanjska dužina ove crkve iznosi zajedno s apsidom 14,5 m, a širina pročelja 7,5 m (Sl. 10). Pravokutna lada crkve dimenzija je 9,9 m dužine i 6 m širine. Na južnoj bolje očuvanoj zidnoj plohi kao i na obodu apside vidljivo je 10 lezana. Inače je apsidalni zid polukalote apside u potpunosti uništen. Izvan tlocrta crkve nailazi se na površinske nalaze ulomaka sedre od svoda apside. Crkva je apsidom okrenuta prema istoku a uzdužna os objekta pokazuje odklon od 132° od smjera sjevera. Debljina zidova crkve u prosjeku iznosi 0,60 m. Zidni plašt ili bolje rečeno njegovi ostaci građeni su od vrlo pravilno uslojenih tesanika, dok ostaci lezana daju objektu određenu plastičnost. Na zapadnom dijelu crkve, gdje je inače bio ulaz u ob-

jekt, naknadno je prizidan manji pravokutni prostor u koji se ulazilo s južne strane preko kamenog praga. Očito je riječ o nartekstu toliko karakterističnom u starokršćanskoj arhitekturi našeg priobalja¹³.

Unutar kastrona i na njegovim strmim padinama nailazi se sporadično na manje ulomke keramike kasnoantičkog obilježja među kojima dominiraju amfore.

Sl.10. Tlocrt sakralnog objekta unutar utvrde Korintija. Mjerilo 1 : 50. Crtež: K. Rončević.

O kastronu Korintija postoji danas već čitav niz tekstova, od vremena A. Fortisa koji u zabludi da je otkrio antički Fulfinium daje de facto prvi opis podgrada i utvrde Korintija¹⁴. S vremena na vrijeme poluotok Sokol posjećuju entuziasti, turisti i znanstvenici učeći na ovoj svojevrsnoj arheološkoj školi topografske zakonitosti i uočavajući i bilježeći dragocjene podatke. Vrsni poznavalac kasnoantičkog vojnog graditeljstva Z. Gunjača osvrće se na ovaj lokalitet u vezi utvrda kasne antike na otoku Krku¹⁵. Najnovije sumarne podatke o Korintiji donosi S. Cigle-

nečki u sklopu monografskog djela posvećenog visinskim utvrđenjima kasnoantičkog vremena u istočnoalpskom prostoru.¹⁶ Svi autori slažu se da kastron Korintiju treba datirati u vrijeme kasne antike. Ovom mišljenju pridružujemo se uz dopunu da u Korintiji prepoznajemo jednu u nizu tvorevina ranobizantskog vojnog graditeljstva nastalu duž istočnojadranskog priobalja u vrijeme razmaha kastrizacije. Taj proces doživio je veliki uspon za bizantske vladavine a nakon odlaska Istočnih Gota¹⁷. Promatran s tog aspekta i kastron Korintija s pripadajućim podgrađem nastao je kao neposredan odraz vojne politike a s time u vezi i vojnog graditeljstva prouzrokovano rekonkvistom cara Justinijana. Korintija je upravo eklatantan dokaz nastojanja Bizanta da talasokracijom osigura vlastite interese na istočnom dijelu Jadrana.

Jasno je da će neposredna terenska autopsija arheološkog kompleksa na poluotoku Sokol, koju nekoliko godina za redom obavlja ekipa Odjela za arheologiju uz primjenu sondažnih iskopavanja dati znatno potpuniju predodžbu o fizionomiji kasnoantičkog grada Korintije — Bosar na otoku Krku.

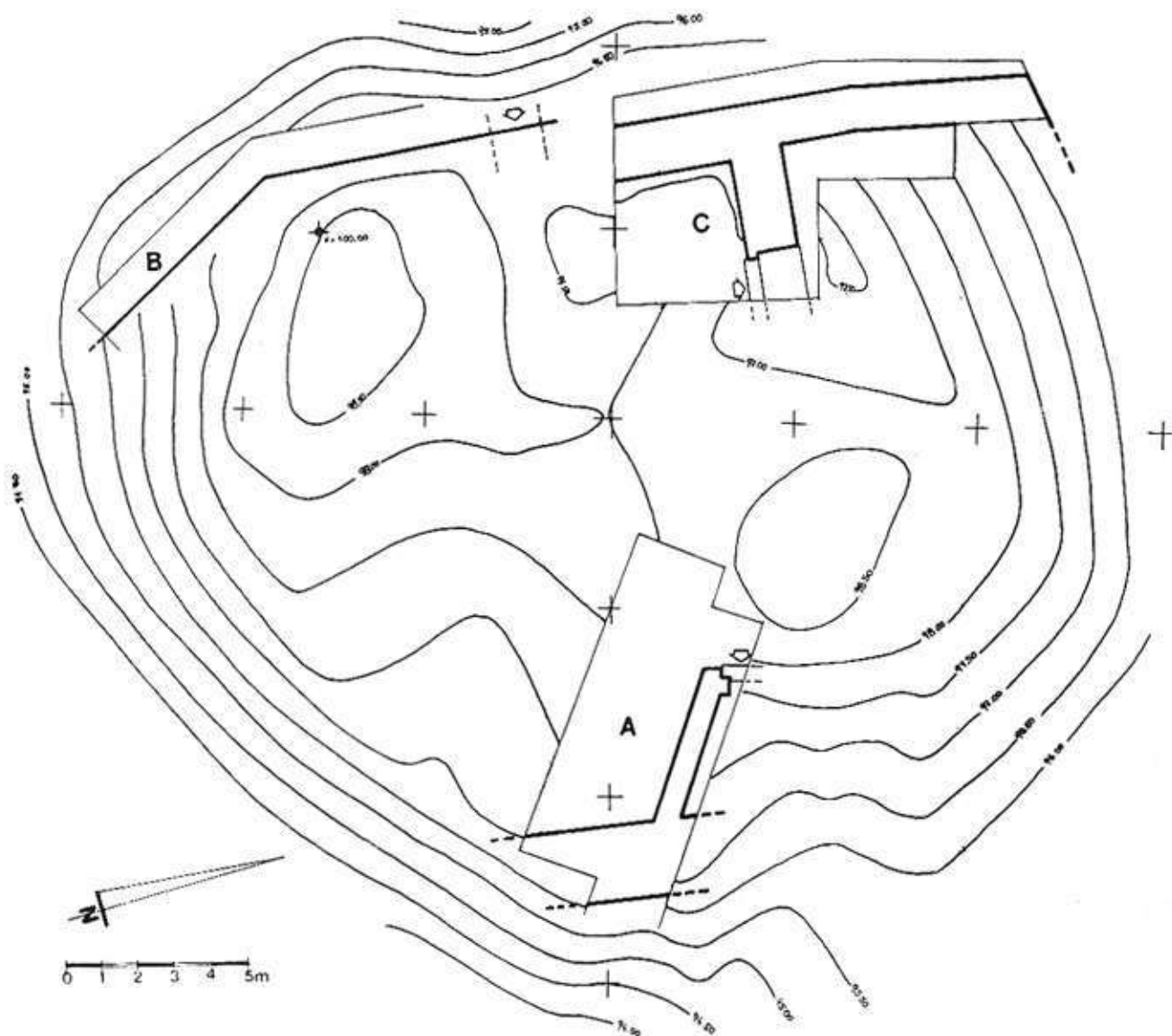
2. — Arheološka istraživanja u Hrvatskom zagorju

U sklopu djelatnosti na realizaciji projekta Arheološke karta Hrvatske otpočeo je Odjel za arheologiju tijekom jeseni 1987 godine s realizacijom istraživanja arheološke topografije u općini Pregrada. Istraživanja u 1987 godini dio su srednjoročnog arheološkog programa do 1991 godine. Krajnji rezultati ovakove djelatnosti, koju u granicama realnih mogućnosti prati Skupština općine i udruženi rad Pregrade biti će: izrada specijalizirane arheološke karte općine Pregrada kao segmenta buduće Arheološke karte Hrvatske, istraživanja nekolicine relevantnih lokaliteta u cilju stvaranja predodžbe o kontinuitetu i oblicima naseljavanja prostora današnje općine, kao i prikupljanje i dokumentiranje arheološkog fonda za potrebe stalne muzejske prezentacije u sklopu matične zbirke.

Pored terenskih rekognosciranja niza lokaliteta na području općine Pregrada, organizirana su od 19 do 26. listopada 1987 godine pokusna arheološka iskopavanja na lokalitetu Veliko Gradišće kraj sela Klenovec Humski.¹⁸

2.1. — Veliko Gradišće kod sela Klenovca

Veliko Gradišće toponim je za konično oblikovan izdvojen brijeg nadmorske visine od 381 m, čije strme sjeverne padine dosižu lijevu obalu rijeke Sutle. Ovaj brijeg dominira riječnim prijelazom preko Sutle u visini sela Klenovec Humski na području Mjesne zajednice Hum na Sutli (T. 9, 1). Na vrhu tog brijega sugestivnog toponima, koji je zacijelo i privukao pažnju arheologa i ranijih znatiželjnika, na izuzetno markantnoj prirodnoj poziciji iznad potočke doline koja ga sa istočne strane flankira odavna se zapažaju ostaci zidina nekadašnjeg plemićkog grada Vrbovca. Spomenutom potočnom dolinom ovaj je grad srednjeg vijeka bio povezan s južnije lociranim

Sl.11. Situacioni plan plemićkog grada Vrbovca s ucrtanim položajem pokusnih arheoloških sondi (A, B i C). Mjerilo 1 : 100. Crtež: K. Rončević.

Kostelom i Pregradom. U podnožju brijega Veliko Gradišće na njegovoj južnoj strani smješten je nešto niži brijeg pod nazivom Malo Gradišće a u potočkoj dolini vidljiva je gotička kapela sv. Vida, koja se spominje još 1334 godine.

Za plemićki grad Vrbovec saznajemo iz povijesnih vrela koja nas od daleko 1267 godine do 1497 godine uvjeravaju u njegovo prisustvo u životu srednjeg vijeka Hrvatskog zagorja¹⁹. Grad je središtem kneza i istoimenog arhidakonata i kroz punih 230 godina značajan je činilac u političkim zbivanjima, jer se redom spominju njegovi arhidakoni. 1397 godine kralj Sigismund daruje ga grofu Hermanu Celjskom,²⁰ odnosno kralj Matijaš Korvin banu Janu Vitovcu.²¹

Ostaci ruševina plemićkog grada bili su pojedini entuzijastima i znatiželjnim amaterima povod da tragom legendi o zakopanom blagu na više mjesta zakopaju. Prve podatke o tim iskopavanjima donosi J. Klemenc²². Ta prva arheološka iskopavanja obavio je irski barun Kavanagh koji je pored pokretnih na-

laza keramike i životinjskih kostiju iskopao i segment bedema. Na Vrbovec se doduše marginalno osvrću V. Klaić i E. Laszowski²³, nešto detaljnije Đ. Szabo²⁴, a u novije vrijeme i vrsni poznavalac pregradske prošlosti A. Horvat²⁵.

Pokusna arheološka iskopavanja u organizaciji Odjela za arheologiju obavljena su ujesen 1987 godine na umjetno izravnatom platou na kojem se tijekom ranijih terenskih rekognosciranja zapazilo konture poligonalnog tlocrta fortifikacijskog kompleksa plemićkog grada. Površina tog platoa iznosi oko 750 m² i dosta je pravilnog ovalnog oblika kojemu duža os u smjeru — jug iznosi oko 30 m, a kraća os u smjeru istok — zapad oko 22 m. Ovaj plato predstavlja nasobinsku jezgru grada unutar koje su na mjestima ranije nesuvislo kopanih jama u kampanji 1987 godine otvorene prve pokusne sonde

Ove poveće pokusne sonde otvorene su u jugoistočnoj (sonda A) i sjeverozapadnom segmentu platoa (sonda C), dok je treća sonda otvorena na zapadnoj strani plemićkog grada i ona je pratila zapadnu sekciju bedema (sonda B). Sondom »A« smjera sjeverozapad — jugoistok i ukupne površine 36 m² obuhvaćen je segment istočnog perimetra bedema širine 2 m (Sl. 11 i T. 9, 2), u blizini kojega treba u perspektivi

arheoloških istraživanja očekivati ulaz u grad. Ovaj dio tlocrta grada pokazao je tragove kvalitetno građenog pregradnog zida okomitog na istočni dio gradskog bedema s lijepo očuvanim, kvalitetno zidanim kamenim pragom (T. 9, 2), kao i dijelom prostorije u sjeverozapadnom dijelu sonde. Uz prag nađeni su ulomci gotičkog dovratnika (T. 9, 3).

Sondom »C« nastojalo se definirati tlocrtnu situaciju u sjeverozapadnom dijelu grada u kojem su prilikom ranijeg nestručnog kopanja oštećeni dijelovi arhitekture. Prilikom iskopavanja otkriven je u sondi »C« u dužini od preko 12 m sjeverozapadni segment gradskog bedema a unutar njega i dio tlocrta dviju prostorija odijeljenih širokim pregradnim zidom ali povezanih vratima s očuvanim kamenim pragom. Veći južniji prostor kvalitetno obrađenih zidova sugerira tlocrtnu osnovu reprezentativna sadržaja, tzv. palas (T. 10, 1). Dakle, vjerojatno je riječ o rezidencijalnom sadržaju plemićkog grada. Unutar tlocrta ove prostorije naišlo se na ostatak podnice i fragment kamenog polustupa dosta rustične profilacije koji je ranogotičkog obilježja (T. 10, 2). Unutar sonde »C« nađeni su dosta sporadični ulomci glinenih posuda, uglavnom velikih lonaca profiliranog grlenog ruba, kao i dijelovi vrča s drškom ukrašenom urezima koji spada u repertoar tzv. germanske robe, što je u naše krajeve dolazila trgovačkim putevima sa sjevera tijekom XIII i XIV. stoljeća (T. 11)²⁶. Neposrednu analogiju za naš nalaz imamo s nizinjskog srednjovjekovnog gradišta-opiduma Nedelišće gdje su nalazi ovakove vrste keramike učestali²⁷. U sondi su nadalje nađeni željezni čavli kao trag ostataka urušene krovne konstrukcije. U središnjem dijelu sonde »C« naišlo se na dio spomenutog masivnog zida impresivne širine od 1,80 m, koji se pod pravim kutom naslanjao na zapadnu sekciju gradskog bedema i na kojem je također zapažen kameni prag od vratiju koja su, zacijelo, povezivala južni prostor pretpostavljenog palasa sa sjevernijom prostorijom. Sa sjeverne strane ovaj masivni pregradni zid bio je prežbukano fino uglačanom žbukom bijele boje. I ovaj detalj govori o posebnom značaju ovog inače najvišeg dijela nasebinskog platoa.

Unutar perimetra gradskih bedema nađen je dobro očuvan masivni željezni šiljak samostrela (veletona) s diagonalnim presjekom (T. 12,11), željezna potkova (T. 12,12), obilje željeznih čavala (T. 12,2-9), kao i vrlo lijepi primjerak nožića s koštanim oblogama rukohvata omotanom brončanom žicom i ukrašenim urezanim krugovima, odnosno lepezastim završetkom (T. 12, 1). Sonda »B« locirana u zapadnom dijelu grada imala je zadatak da na toj sekciji prati trasu obodnog zida plemićkog grada Vrbovca. U tom je dijelu bedem otkopan u ukupnoj dužini od preko 15 m (T. 10, 3). Na središnjem dijelu zapadne sekcije naišlo se na veći pravilno artikuliran otvor, blago zaobljenog vrha, koji upućuje na mogućnost postojanja pomoćnog izlaza u slučaju opasnosti ili ispadnih vratiju (T. 10, 4). Na zapadnoj sekciji bedema zapaženi su lomovi zidova koji se prilagodeju modelaciji terena odnosno platoa kojeg opasuju. Uz vanjsko pročelje zapadnog bedema otkriven je fragment velikog željeznog bojnog noža (T. 12,10).

Kratkotrajna arheološka istraživanja u 1987 godini organizirana na lokalitetu Veliko Gradišće konkretnim materijalnim nalazima arhitekture ali i po-

kretnim inventarom potkrijepila su navode povijesnih vrela o postojanju kastruma Vrbovec, plemićkog grada u blizini značajne evropske trgovačke prometnice srednjeg vijeka. Plemićki grad Vrbovec smješten uz rijeku Sutlu, tu inače povijesnu granicu, primao je i taložio utjecaje iz germanskih, sjevernijih krajeva, unosio ih u svakodnevni život srednjovjekovlja. Otkrivena arhitektura potvrdila je snagom materijalnog argumenta intenzitet tog života, kojeg su dala naslutiti povijesna vrela o plemićkom gradu Vrbovcu. U budućim kampanjama svakako će se prikupiti nove spoznaje o karakteru i genezi tog grada u lijevom kutku Hrvatskog zagorja.

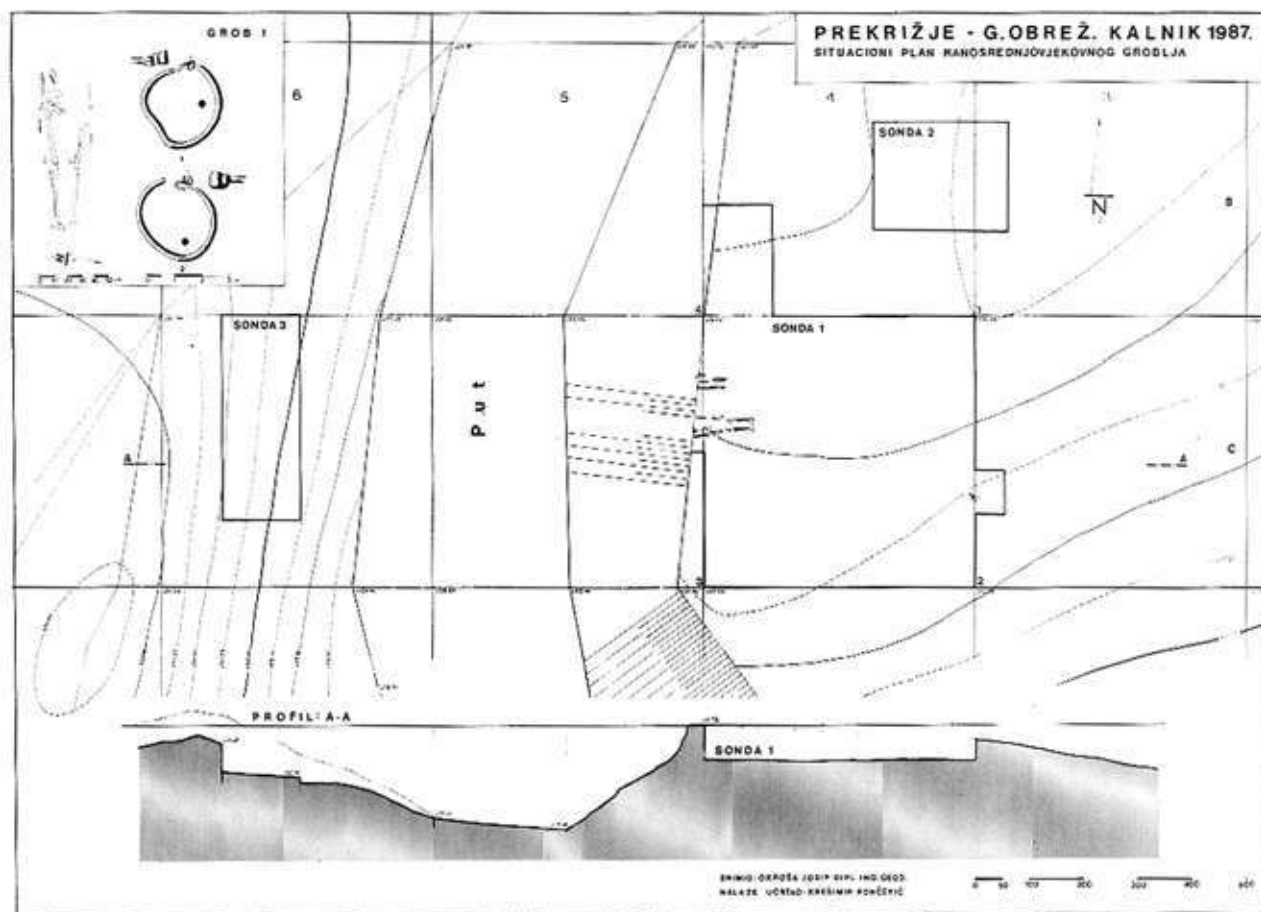
3. Istraživanja arheološke topografije Kalničkog prigorja

U proljeće 1987 godine Odjel za arheologiju otpočeo je s realizacijom srednjoročnog programa istraživanja arheološke topografije Kalničkog prigorja i okolice Križevaca od 1987 do 1991. godine. Krajnji ciljevi ovog srednjoročnog projekta koji se direktno uklapa u okvire fundamentalnog projekta »Arheološka karta Hrvatske« biti će: izrada specijalizirane arheološke karte Kalničkog prigorja, prikupljanje dokumentarne i pokretne arheološke građe u svrhu obogaćenja postojećeg fundusa dokumentacije o toj regionalnoj cjelini Središnje Hrvatske. Pored inicijatora tih istraživanja Odjela za arheologiju na projektu surađuje Gradski muzej u Križevcima i pojedini vanjski suradnici za određenu arheološku problematiku. Uz rekognosciranja dijela terena Kalničkog prigorja u proljeće 1987 godine započelo se s realizacijom prve etape srednjoročnog programa, točnije s pokusnim arheološkim iskopavanjem na nekolicini lokaliteta²⁸. U okviru ovog teksta donosimo prikaz istraživanja ranosrednjovjekovnog lokaliteta na položaju Prekrižje, nedaleko sela Gornji Obrež na južnoj padini masiva Kalnika.²⁹

3.1. — Prekrižje kod Gornjeg Obreža na Kalniku

Lokalitet Prekrižje nalazi se na blagom zapadnom obronku Kalnika na oko 2 km zapadno od trigonometra 643 na Kalniku i oko kilometar sjeverno od sela Gornji Obrež. Na prirodnom sedlu nadmorske visine 432 m, preko kojega vodi splet scoskih puteva prema Ljubelju i dalje prema Varaždinskim Toplicama na sjeveru smjestio se proplanak pod nazivom Prekrižje. Prosjecanjem i naknadnim proširivanjem glavnog puta uništen je najvećim dijelom ovaj lokalitet (T. 13, 1).

Prvi pokretni nalazi i osteološki ostaci, koji su nagovjestili mogućnost postojanja novog ranosrednjovjekovnog nalazišta dospjeli su još 1952 godine s tog lokaliteta u fundus arheološke zbirke Gradskog muzeja u Bjelovaru³⁰. Prilikom kasnijih terenskih obilazaka 1982 godine zapaženi su u profilu ceste sa sjeverne strane ostaci ljudskih skeleta. Godine 1985 potkrijepljene su materijalnim dokazima indicije o postojanju skeletnog groblja. Naime, te godine se anketiranjem mjesnog stanovništva saznalo za otkriće kostiju lubanje uz koju su u profilu ceste s njezine is-

Sl. 12. Situacioni plan ranosrednjovjekovnog groblja na lokalitetu Prekrižje. Mjerilo 1:100. Crtež: K. Rončević.

točne strane nađeno dvije karakteristične srebrne karičice s petljom nalik slovu S³¹. Od tada je lokalitet Prekrižje pod stalnom kontrolom arheologa. Ugroženost ovog nalazišta, koje je jasno ukazivalo na mogućnost postojanja ranosrednjovjekovnog skeletnog groblja, diktirala je hitna arheološka istraživanja zaštitnog karaktera. Odjel za arheologiju u suradnji s Gradskim muzejom u Križevcima organizirao je od 20 do 25. travnja 1987 istraživanja zaštitnog karaktera, jer su društvene potrebe i planovi izgradnje suvremenog cestovnog pravca preko Kalnika, kao i akcija pošumljavanja ubrzali izlazak arheološke ekipe na teren. Osnovni zadaci koje je tijekom istraživanja u 1987 godini trebalo riješiti bili su utvrđivanje opsega i karaktera skeletnog groblja, spašavanje eventualno još neuništenih dijelova groblja i određivanje kulturnog i vremenskog okvira posjedanja istoga.

S istočne strane ceste, dakle u zoni koja je na temelju prethodnih slučajnih nalaza ukazivala na mogućnost postojanja daljnjih skeletnih ukopa, otvorena je pokusna sonda broj 1 ukupne površine oko 30 m². Pored nekolicine atipičnih ulomaka keramike nađen je dobro očuvani primjerak novčića cara Domitijana (81–86. god.n.e.)³². Produblivanjem sonde naišlo se na ostatke ukopa tri pokojnika. Grobovi broj 1 i 2 otkriveni u zapadnom dijelu sonde pokazivali su, unatoč devastaciji uslijed urušavanja profila ceste, jasnu orijentaciju u pravcu istok–zapad s glavama pokojnika nekoć na zapadnoj strani (T. 13, 2). Prema tome su navedeni ukopi pokazivali deklinaciju od 6 do 9 stupnjeva u odnosu na pravac sjevera (Sl. 12). Glave pokojnika u izvornom položaju bile su usmjerene prema izlasku sunca. Zapaženo je pravil-

no polaganje pokojnika u plitku raku dubine od 0,50 do 0,73 m, a položaji skeleta sugeriraju mogućnost postojanja nekadašnjih redova grobova. Grob broj 1 pripadao je odrasloj ženskoj osobi i tom pokojniku pripadali su spomenuti nalazi srebrnih karičica s petljom nalik slovu S. Preostala dva groba nisu imala priloge. Grob broj 2 pripadao je juvenilnoj osobi a grob broj 3 lociran u istočnom dijelu sonde 1, na oko dva metra istočnije od grobova broj 1 i 2, pripadao je novorođenčetu. Ovaj grob bio je u znatnoj mjeri dislociran i uništen.

Pored sonde broj 1 otvorene su u istočnom i zapadnom dijelu pokosa kolskog puta sonde 2 veličine 2,5 × 2 m i 3 veličine 3,7 × 1,5 m. Ove sonde nisu potvrdile bilo kakove ostatke skeletnog groblja.

Zaštitna arheološka iskopavanja na lokalitetu Prekrižje kod sela Gornji Obrež na Kalniku potvrdila su očekivanja arheologa. Naime, dokazano je postojanje manjeg skeletnog groblja s karakterističnim ukapanjem pokojnika u jednostavnu plitku raku. Grobovi su zacijelo bili grupirani na redove, kako se to moglo pretpostaviti na osnovu usmenog kazivanja mjesnog stanovništva, koje je potvrdilo da su skeletni ukopi otkriveni i pod današnjom cestom, dakle u trenutku iskopa za cestu. U ovo malo groblje pokapani su, zacijelo, pripadnici jedne manje seoske zajednice. Na temelju skromnih ali pouzdanih grobnih priloga može se pokapanje pokojnika datirati u završno 11 stoljeće. Ovo je maleno groblje nekoć prekrivalo i prostor koji je naknadno probijanjem ceste uništen. Međutim, unatoč toj činjenici opseg groblja

bio je malen i on je odraz, dakako, malobrojne populacije. Mikrotopografija nalazišta upućuje i na moguću lokaciju naselja, de facto zascoka te seoske zajednice. Naselje se može locirati isključivo na prisojnoj strani Kalničkog prigorja neposredno iznad današnjeg zaseoka Cari. Ovaj položaj maksimalno okrenut suncu, nudio je i druge optimalne uvjete, kao blizinu izvora, plodno tlo i zaštićenost od surovih sjevernih vjetrova. Stanovništvo koje je pokapano na lokalitetu Prekrižje pripada bjelobrdskoj populaciji. Ova nas činjenica upućuje i na blizinu srodnog lokaliteta u selu Popovcu gdje je također dokazano postojanje skeletnog groblja s priložima koje možemo uvrstiti u prepoznatljivi registar oblika bjelobrdske kulture.

Istraživanja u Kalničkom prigorju, koja konstantno iznenaduju arheološku znanost otkrićima novih nalazišta, potvrđuju činjenicu da je masiv Kalnika kroz sva arheološka razdoblja, tj. u prapovijesti, antici i srednjem vijeku, bio velika refugijalna zona koja je taložila brojne utjecaje. Stoga nas nimalo ne iznenaduje da je u ranosrednjovjekovnom razdoblju na padinama Kalničkog prigorja doslovno bujao život jer njegovu duhovnu komponentu, susrećemo kao zrcalnu sliku tog života. Nalazima iz Prekrižja i ranije iz susjednog sela Popovca, materijalno je dokazano kontinuirano odvijanje života ali i umiranja u završnom 11 stoljeću u ovom dijelu Središnje Hrvatske.

4. — Zaključna razmatranja

Novijim ranosrednjovjekovnim istraživanjima u regionalnim cjelinama Sjevernog Hrvatskog primorja, Hrvatskog zagorja i Kalničkog prigorja, okrenute su nove stranice u proučavanju kasnoantičke i ranosrednjovjekovne ali i kasnosrednjovjekovne prošlosti. U regijama poput one na otoku Krku, točnije u Mjesnoj zajednici Punat, i u Pregradi organizirana su i inicirana prva arheološka istraživanja u sklopu projekata arheoloških topografija tih regija. Iskustva tih znanstvenih istraživanja direktno će se aplicirati na projekt »Arheološka karta Hrvatske«. Na isti način i regije poput Kalničkog prigorja, koje su u pojedinim dijelovima pokazivale intenzitet arheoloških istraživanja, a u pojedinim dijelovima i slabiju istraženost izbrisale su poneke bijele mrlje. I u Kalničkom prigorju primjenom novog načina rada na istraživanju arheološke topografije prikupljena su dragocjena iskustva i učinjeni su prvi koraci u sustavnom pristupu arheološkoj baštini. Da ovi istraživački radovi zavrjeđuju daljnji nastavak u godinama koje dolaze, potvrđuju već do sada postignuti rezultati, koji nas potiču na opravdanost takvih akcija.

BILJEŠKE:

1. U okviru fundamentalnog prioritetnog znanstvenoistraživačkog potprojekta »Arheološka karta Hrvatske (AKH)« kojega je nosilac Odjel za arheologiju, provodi se čitav niz regionalnih istraživanja arheološke topografije. Pisac ovih redaka angažiran je u realizaciju projekta: »Istraživanje arheološke topografije Kalničkog prigorja« u suradnji sa Zavodom za arheologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Gradskim muzejom u Križevcima, zatim projekta: »Istraživanje arheološke topografije općine Pregrada« u suradnji sa Skupštinom općine Pregrada u Hrvatskom zagorju. Posebna pažnja posvećena je selektivnom programu projekta: »Istraživanje arheološke topografije mikroregionalne cjeline Punat na otoku Krku (1987-1991)«, koji se realizira u suradnji sa Samoupravnom interesnom zajednicom znanosti SR Hrvatske, odnosno s Mjesnom zajednicom Punat.
2. Lj. Karaman, Iz kolijevke hrvatske prošlosti, Zagreb 1930, str. 13. — Isti, O spomenicima VII i VIII stoljeća u Dalmaciji, VjAHD, 1941-42, str. 103. — N. Bonifačić-Rožin, Puntarske predaje i puntarske glagoljske matice, Zbornik za narodni život i običaje, 1953, str. 37.
3. O rezultatima provedenih terenskih istraživanja i sondažnih iskopavanja podneseni su Republičkom zavodu za zaštitu spomenika kulture Hrvatske u Zagrebu i nadležnom Regionalnom zavodu za zaštitu spomenika kulture u Rijeci opsežni elaborati. U arheološkoj ekipi Odjela za arheologiju uzeli su učešće studenti arheologije A. Zec, A. Fortuna i R. Starac, S. Takač, fotograf i autor ovih redaka.
4. Nikola Bonifačić-Rožin poklonio je veći dio prikupljene arheološke građe zbirci Franjevačkog samostana na otočiću Košljunu, dok je manju kolekciju u Puntu, odnosno u Zagrebu učinio dostupnom zainteresiranim posjetiteljima. Ovom prilikom zahvaljujemo se na razumjevanju N. Bonifačiću-Rožinu kao i na njegovoj susretljivosti.
5. Unutar crkve sv. Juraja u Maloj Krasi obavio je manja pokusna amaterska istraživanja Irtar Mavrović ali o tim radovima nažalost nema točnijih podataka. Ovaj objekt obilazila je i pregledavala R. Matejčić, arheolog Pomorskog i povijesnog muzeja u Rijeci, inače odličan poznavalac arheološke baštine Sjevernog Hrvatskog primorja. O kapeli sv. Jurja u Plaju ili Maloj Krasi donosi nekoliko korisnih podataka M. Bolonić i I. Žic-Rokov u djelu: Otok Krk kroz vijekove, Zagreb 1977, str. 325. Kapela je prilikom vizitacije 1565 godine bila već napuštena.
6. Tip ukrasa registriran na ulomku predromaničkog kapitela ukazuje na prisustvo tzv. korintskog kapitela s ukrasima od akantusovog ili palminog lišća radenog od domaćeg vapnenca s tragovima obrade klesarskim svrdlom. Ovaj je tip predromaničkog kapitela poznat u sjevernojadranskom (kvarnerskom i akvilejskom) bazenu na sakralnim objektima sredine 11 stoljeća. Ishodište im treba tražiti prema N. Jakšiću (Tipologija kapitela 11. stoljeća u Dalmaciji, Starohrvatska prosvjeta, Ser. III — Svezak 13, Split 1983, str. 213) u Aquileji u bazilici patrijarha Poponea. To je vrijeme pojave kapitela kao plastičnog arhitektonski artikuliranog elementa u okviru kolonada potrebnih kao nosača krovnih konstrukcija na ponovno pojavljenim trobrodskim bazilikama. Ove kapitule treba promatrati kao tragove zamašnih predgrađnji ranijih starokršćanskih objekata. Inače, sloj ovih »monumentalnih« trobrodskih bazilika sredine 11. stoljeća pratimo preko objekata na otoku Cresu (sv. Petar u Osoru), na otoku Rabu (sv. Petar u Dragi — Supetarska Draga), Zadru (sv. Marija), Splitu (Sustjepan) i na samom otoku Krku u gradu Krku (benediktinska

- opatija sv. Mihovila). Najpouzdanije analogije za fragment korintskog kapitela iz Male Krase nalazimo u crkvicama Zadra (sv. Nediljica i sv. Lovro), Trogira (sv. Barbara) i Splita (sv. Nikola), koje tvore skupinu sakralnih građevina znatno skromnijih dimenzija, primjerenijih našoj situaciji u sv. Jurju kraj Puntina, ali koje su također trobrodne. Ove sakralne objekte opremljene crkvenim namještajem nastalim u lokalnoj klesarskoj radionici (Nin ?) datira N. Jakšić u sredinu 11. stoljeća. — U vremenski raspon od druge polovice 9 do sredine 11. stoljeća možemo, barem na osnovu stilske valorizacije, datirati i nekolicinu ulomaka crkvenog namještaja (T. 2) otkrivenih na položaju sv. Juraj u Maloj Krasi tijekom ranijih terenskih obilazaka. Riječ je o ulomcima ukrašenim tropnutim geometrijskim motivima mreže kružnica i uzlova, pletenica i tzv. »pereca« (»pereca«). Koristim priliku da se zahvalim kolegi Josipu Stošiću na pomoći oko identifikacije ulomka abaka iz sv. Juraja u Maloj Krasi.
- O kapeli sv. Nikole na rtu Tranjevo, ili Trnjevo (Negrit), poznato je na temelju podataka koje donose M. Bolonić i I. Žic-Rokov (Otok Krk kroz vijekove, Zagreb 1977, str. 324), da se 1338 godine spominje kao samostanska kapela i da na temelju vizitacije biskupa P. Bemba 1565 godine saznajemo da više nije u funkciji i da već tada nije imala oltara.
 - Arheološki objekt na rtu Biškupići otkriven je daljinskim interpretiranjem odnosno fotointerpretacijom aerofotografije koju je za potrebe Turističkog društva u Puntu načinio fotograf Sergio Gobba.
 - A. Badurina, Bizantska utvrda na otočiću Palacol, Izdanja Hrvatskog arheološkog društva, Arheološka istraživanja na otocima Cresu i Lošinju, Zagreb 1982, svezak 7, str. 171–177. Unutarnji plovni put na dijelu kroz Kvarnerić osiguravale su uz stražarnicu izvidnicu na otočiću Palacol Mali i utvrde na otoku Sveti Petar kod Ilovika. Uz ostale prateće elemente složenog sustava osiguranja pomorskog prometa Bizanta, tijekom ili potkraj 6. stoljeća, sa sjevernom Italijom, treba uzeti u obzir i postaje poput one na rtu Biškupići koja je očito važnom karikom u lancu postaja koje štite prilaz gradu Osoru tada, zacijelo, najjačem bizantskom otočkom središtu.
 - Na antičke nalaze iz Stare Baške osvrću se na kratko M. Bolonić i I. Žic-Rokov, Otok Krk kroz vijekove, Zagreb, 1977, str. 19, 384. Oni navode da se u Malom Kraju južno od današnjeg naselja Stare Baške vide ruševine crkve sv. Jeronima i pripadajućeg samostana kojeg povezuju s postojanjem moguće benediktinske opatije. Inače se selo Kraj ili Podkraj spominje već u XIV stoljeću. Crkva sv. Jeronima u župi Stara Baška spominje se 1590, zatim prigodom vizitacije 1603 i posljednji puta 1685 godine.
 - Područje lokaliteta Korintija obišla je 1986 godine ekipa Odjela za arheologiju u sastavu: dr. A. Faber, rukovodilac istraživanja, mr. I. Pavišić, mr. Ž. Tomičić, K. Rončević i M. Baldini (student arheologije) kao članovi ekipe. Koristim priliku da se zahvalim dr. A. Faber koja mi je prepustila obradu fortifikacijskog kompleksa Korintije.
 - U rujnu 1987 godine obišla je lokalitet Korintija ekipa Odjela za arheologiju u sastavu: mr. Ž. Tomičić, rukovodilac istraživanja, kao i A. Fortuna i R. Starac, studenti arheologije i S. Takač, fotograf. Tom prilikom obavljena su detaljna fotografska i arhitektonska snimanja sakralnog objekta na utvrđi.
 - J. Jeličić, Narteks u ranokršćanskoj arhitekturi na području istočnog Jadrana, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, 23, Split 1983, str. 37.
 - A. Fortis, Put po Dalmaciji, Ljubljana 1984, str. 284; S. Ljubić, Zlatni novci našasti ovoga ljeta blizu Baške na otoku Krku, Viestnik hrvatskog arheološkog društva IV, Zagreb 1882, 4/4, str. 124–126; Isti, Baška na otoku Krku, Viestnik hrvatskoga arheološkog društva, VI/3, Zagreb 1884, str. 74; A. Šonje, Ostaci antičkih utvrda u kvarnerskom i podvelebitskom području, Pomorski zbornik, knjiga 13/1975, Rijeka 1975, str. 285; M. Bolonić — I. Žic-Rokov, Otok Krk kroz vijekove, Zagreb 1977, str. 371 i 395; Z. Gunjača, Kasnoantička fortifikacijska arhitektura na istočnojadranskom priobalju i otocima, Materijali XXII, Novi Sad 1986, str. 127, T. XX, 1 i bilj. 25; R. Matejčić, Podvodna arheološka istraživanja na području sjevernog Jadrana, Pomorska biblioteka sv. 22, Beograd 1969, str. 241; S. Ciglencečki, Höhenbefestigungen aus der Zeit vom 3. bis 6. Jh. im Ostalpenraum, Višinske utrdbe iz časa 3. do 6. st. v vzhodnoalpskem prostoru, Dela 31, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana 1987, str. 104–105, sl. 153–157.
 - Z. Gunjača, n.dj., str. 127, T. XX, 1.
 - S. Ciglencečki, n.dj., str. 104–105, sl. 153–157.
 - M. Suić, Antički grad na istočnom Jadranu, Zagreb 1976, str. 238; Isti, Zadar u starom vijeku, Prošlost Zadra — knjiga 1, Zadar 1981, str. 342.
 - U radu arheološke ekipe sudjelovali su: mr. M. Buzov, V. Nenadić, K. Rončević i mr. Ž. Tomičić iz Odjela za arheologiju kao i grupa studenata arheologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, te fotograf S. Takač i geodetski tehničar S. Puh.
 - T. Smičiklas, Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae, V, str. 431–432. Original isprave čuva Zemaljski muzej u Celovcu.
 - CD XVIII, br. 146, Original u Državnom arhivu u Beču.
 - Arhiv JAZU, D-XIII-95.
 - J. Klemenc, Blatt Rogatec, Zagreb 1939, str. 32–33.
 - V. Klaić, Krapinski gradovi i predaje o njima, Vjesnik hrvatskog arheološkog društva X, Zagreb 1909, str. 1–32.
 - Gj. Szabo, Izvještaj o radu zemaljskog povjerenstva za očuvanje umjetnih i historičkih spomenika u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji u godini 1911, Vjesnik hrvatskog arheološkog društva XII, Zagreb 1912, str. 201–259 (pogl. III. Spomenici kotara Klanjec i Pregrada, str. 207–239); Isti, Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji, Zagreb 1920; Isti, Kroz Hrvatsko zagorje, Zagreb, s.a. (1939 ?), str. 36.
 - A. Horvat, Pregled spomenika kulture općine Pregrada, KAJ Časopis za kulturu i prosvjetu — Zagreb, Godina XVIII, Broj II–III/85, Zagreb 1985, str. 168 i 169.
 - I. Holl, Külföldi kerámia magyarszágon (XIII — XVI. század), Ausländische Keramikfunde des XIII — XVI. Jhs. in Ungarn, Budapest Regisegei 15, 1955, str. 147 i d.; Isti, Mittelalterliche Funde aus einem Brunnen von Buda, Studia Arch. 4, Budimpešta 1966; B. Cech, Mittelalterliche Keramik aus dem Stadtmuseum in Wr. Neustadt, Archaeologia austriaca, Band 69, Beč 1985, str. 251–307.
 - Ž. Tomičić, Gradišće kod Nedelišća — rezultati pokusnih istraživanja, Muzejski vjesnik 8, Glasilo muzeja sjeverozapadne Hrvatske, str. 63 i sl. 1.
 - Tijekom 1987 godine obavljena su pokusna arheološka iskopavanja na lokalitetima Prekrižje i Igrišće kod Obreža Gornjeg, kao i na položaju »Koštela« podno plemićkog grada Velikog Kalnika. O ovim istraživanjima dati su sažeti prikazi: Z. Homen, Otkriće novog kasnobrončanodobnog lokaliteta na Kalniku, Obavijesti HAD, Godina XIX — broj 2, Zagreb 1987, str. 26–28; Ž. Tomičić, Prekrižje-Gornji Obrež na Kalniku, ranosrednjovjekovno groblje, Obavijesti HAD, Godina XX — broj 1, Zagreb 1988, str. 25–26 i Z. Homen, Otkriće kaštela na Kalniku, Muzejski vjesnik 11, Varaždin 1988, str. 29–31.
 - U radu arheološke ekipe sudjelovali su: mr. Ž. Tomičić kao rukovodilac istraživanja, Z. Homen, arheolog Gradskog muzeja Križevci, mr. Marija Buzov i K. Rončević

- studenti arheologije B. Bui, M. Baldini i B. Mašić, te J. Okroša, ing. geod.
30. Nije potvrđeno da li se ovaj podatak odnosi na lokalitet Prekrižje ili na ranije istraživano nalazište u Popovcu podno sela Gornji Obrež na Kalniku.
 31. Na ovaj podatak upozorio je autora teksta Z. Homen, kustos arheolog Gradskog muzeja Križevci. Zahvaljujući razumijevanju primariusa dr. Nikole Majnarića iz Varaždina nalazi srebrnih karičica poklonjeni su Gradskom muzeju Križevci.
 32. Nalaz rimskog novca cara Domicijana (81–86. god.n.e.) otkriven je zahvaljujući primjeni dubinskog detektora metala pomoću kojeg je detaljno pregledavana čitava površina pokusnih sondi.

NEW INVESTIGATIONS OF EARLY MEDIAEVAL SITES CONDUCTED BY THE DEPARTMENT OF ARCHAEOLOGY

Summary

In the following text a survey is given of recent fieldwork carried out by the Department of Archaeology of the Institute for Historical Studies of Zagreb University. Organised terrestrial surveys and rescue sondage excavations have been carried out at a small number of early mediaeval sites on the island of Krk, in Hrvatsko Zaratje and in the foothills of Kalnik. All are incorporated into a priority project »Archaeological Map of Croatia«.

1. Archaeological Investigations on the Island of Krk

During 1986 and 1987 fieldwalking was carried out on the south–west coast of Krk in the area of Punat and on the late Roman complex in the vicinity of Baška in the eastern part of our largest island.

1.1. Investigations in Punat is from part of the project »The Investigation of the Archaeological Topography of the Micro-Region Punat on the Island of Krk (1987–1991)«. The Punat area has been, in archaeological terms, one of the most poorly investigated micro-regions. Sporadic finds and sites have been registered since the middle of the nineteenth century. The interest of individuals and the careful collection of antiquities were directed to an enrichment of the archaeological collection in the Franciscan monastery of the small island of Košljun.

Owing to its favourable position in the communication network, large arable areas, a protitious micro-climate and historical circumstances, the area has been inhabited from prehistoric times until today. Evidence of life in the past is written in the countryside of the vicinity of Punat as prehistoric hillforts and barrows, as concentrations of villae rusticae of antiquity and their adjacent burials on the fringes of cultivated land. In late antiquity and in the mediaeval period, sacral buildings were built on the sites of the villas.

1.1.1. Sv. Juraj in Mala Krasa

Mala Krasa is situated 2 1/2 km south of Punat. Because of its situation facing west towards the bay of Krk, this site has been positioned suitably for the early development of the area. The remains of the sacral building of Sv. Juraj,

now covered in ivy, have always been of interest. At the beginning of this century in the west side of the ruins human remains were found which encouraged musicologist Mirko Bonifačić–Rožin to visit the site repeatedly until the 1960. During this series of visits a collection of finds was made of which the majority was donated to the Franciscan monastery on Košljun. Among the finds a special place belongs to pre-romanesque sculptural remains, mostly parts of altar fronts (plutei), with favoured pre–romanesque ornamentation (T. 2), which have been discovered in the interiors of Sv. Juraj. Together with early mediaeval finds much Roman pottery has been collected (T. 1, 4), tegulae and imbrices as well as two skulls clearly from disturbed inhumation burials. Within the church small-scale, amateur excavations have been carried out as well as expert surveys.

Sv. Juraj dates from the twelfth century and we perceive it to have romanesque attributes. The choice of patron saint in combination with traces of a pre-romanesque building phase as well as the remains of human skeletons gave the pretext for the trial excavations.

At the west side of the building immediately in front of the entrance a trench of 32.5 sq m (orientated north-south, 6.5 x 5 m) was excavated. The purpose was to follow a wall of broken stone which was visible on the outside of the building inclining towards its south-west corner; also to discover a supposed earlier building and surrounding cemetery. The church was surveyed photographically and architecturally (Sl. 2) and cleared of ivy and piles of stone in the apse. Architectural sections were made of both long and short axes (Sl. 3, a–d) and these revealed clear height relationships and stratigraphic associations with the architecture later found in the trench.

Within the trench was found a north–south orientated wall, 0.60 m wide, made of broken stone with much binding material. This is joined by another at right angles of the same width which extends under the church towards the east and cannot be followed further. Within the trench, which gave traces of an obviously older building, the original interior floor level composed of irregular stone slabs was revealed. On this level a nicely shaped and vaulted east–west orientated grave chamber had been inserted (T. 1, 3). Unfortunately it had been destroyed as shown by the ruined vault, remains of ceramic and glass vessels, bones and two human skulls. To the north of Grave 1 another smaller grave chamber was found, also destroyed and built of broken stone with simple binding material. Within this grave remains of the skeleton of a small child were found, without grave goods. To the east of Grave 2, by the edge of the trench lay 20 fragments of a limestone sarcophagus. It had obviously been broken in situ.

Of special significance is the discovery of a fragment of the abacus belonging to a capital with clearly visible decorations of trefoil interlace, found in the fill of the trench (Sl. 4).

The remains of the ruins of Sv. Juraj, in which a sacral building with romanesque attributes can be recognised, rest on a much older architectural complex, possibly of a rural character. This is implied by the presence of tegulae, imbrices and pottery (amphorae) which were collected during the earlier fieldwalking of the site. The supposed earlier Roman building served in late antiquity as a walled cemetery containing different modes of burial. The whole complex suggests that a part of the contemporary sacral building dating to the first consecration to Sv. Juraj was revealed during the excavations of 1987. This patron saint occurs very frequently in the eastern Adriatic especially in the time of the strong process of Christianisation in the period after the reconquista by Justinian. The earlier finds of the altar fronts, with the most recent ones, do not leave room for doubt of a pre-romanesque phase of the architecture of Mala Krasa.

1.1.2. Sv. Nikola on Negrit Point

The small church of Sv. Nikola is located immediately behind the deserted lighthouse on Negrit Point south of Punat. It is only 200 m away from the shore and is visible from the sea (T. 3, 1). Its isolated location on a gentle slope facing the islands Plavnik and Kormat in Kvarnerić, away from coastal communications, contributed to its high level of preservation (T. 3, 2). The building is of a simple, longitudinally undivided, rectangular plan with an extending semi-circular apse (Sl. 5). The dimensions are 9.15 x 5 m and it shows a particularly large deviation of 120° from the north. The semi-circular apse is placed in the south-east and is relatively well preserved (T. 3, 3). The entrance was on the north west side as is shown by the remains of the left-hand door jamb. Although the west side of the church is badly damaged, it is still possible to estimate the width of the entrance to be 1.20 m. The walls were built very regularly of finely-shaped stones in careful courses. The walls are preserved to a height of up to 2.90 m. On the south and east walls, square openings are visible from the outside suggesting a building technique of horizontal courses, is the maintenance of level walls during the building process. The thickness of the wall varies from 0.55 to 0.60 m. It has not been possible to establish the details of the nave because of the thick vegetation, but it would appear that it had no subdivisions. The ceiling as a whole has fallen down while the wall of the apse is preserved to a height of 1.50 m.

Because of the lack of finds it is impossible to determine the date of the building, however the patron saint Sv. Nikola is favoured in the early medieval hagiotoponymy of our coast.

1.1.3. Late Antique Building on Biškupići Point

The outlines of a massive monument (T. 4, 1) can be seen on the point of Biškupići some 5 km south of Punat. From the natural plateau on which the monument is located, a unique view over the whole of the Kvarnerić aquatorium is afforded (Sl. 1, 3). Natural protection from the northern winds and the isolated position on the point ensured security; the bays of Majta and Lisičak provided communications by sea.

The building has a regular square plan with sides 5 m in length (Sl. 6). The remains of the walls show a very solid building; their inner and outer faces are made out of rectangular stone blocks with the interior space filled with broken stone and lots of mortar. This interior structure is of opus spicatum characteristic of later antiquity. In the larger part of the building piles of white marble can be seen. Several fragments from the south and east sides of the building show traces of moulding and formed part of the interior decoration. The floor level can be seen in the eastern corner. The thickness of the walls varies from 0.60 to 0.70 m.

All the above suggests a military installation, probably a guard post (specula). From its position it was possible to control a wide area of the north Hrvatsko Primorje. It had a significant role in securing the interior sea lanes, especially after the Gothic-Byzantine War. This is the period of construction of an organised defence system of castella, specula and the like. The monument of Biškupići Point is one in the line of many located in the southern part of Kvarnerić.¹⁵

1.1.4. Sv. Jeronim by Stara Baška

The site is situated on the point of Crikvena 2.5 km south-east of Stara Baška between the bays of Surbova and Črnikova. The mild plateau of 150 m above sea level climbs on the north-east to the Gradac hill (k. 270). Over a large

area wall complexes orientated to the south can be seen. Considering the outstanding natural potential of the site, a Roman villa rustica may be supposed. The continuity of occupation may be followed into the early mediaeval period from which the remains of an impressive sacral monument are dominant (T. 5, 1-2). The building is of a single nave in plan with a subdivided interior, 11.30 m long and 6 m wide. The east side ends in a semi-circular apse (Sl. 7) 4 m wide. The remains of the triumphal arch suggest a barrel vault construction which carried a pitched roof covered with stone tiles.

The building was constructed of regular stone blocks and is preserved to a height of c 4 m (T. 5, 3). Traces of lime wash can be seen on the outside. The length of the interior of the rectangular nave by the south wall is 8 m and by the north wall is 8.07 m, and the width varies from 4.55 m on the east to 4.65 m on the west. The interior of the nave is divided by three pairs of semi-pylons; the resultant division into four fields is characteristic of the early mediaeval period. On the plaster in the apse the outlines of four crosses surrounded by circles can be seen whereas on each side of the apse, on the interior face of the triumphal arch, one cross is visible. On the east side of the church three crosses are drawn on the faces of half-pylons (T. 5, 4). The next three crosses which would complete the usual twelve are to be expected on the west side of the church but have not been traced. The crosses were painted in red and their surrounding circles in black.

This monument most probably belongs to the early medieval period and was built over an earlier Roman villa rustica which explains its north-south orientation. The patron saint Sv. Jeronim points to late antiquity, but on the other hand the possibility of datation in medieval period must be considered.

1.2. The Investigation of Korintija by Nova Baška

The investigation of this fortification was carried out in 1986 under the leadership of Aleksandra Faber and was continued in 1987 by the author. The ruins stand in a remarkable location on the furthest eastern part of the island on the peninsula of Sokol 129 m above sea level, 4 km north-east of Nova Baška. The dominant position makes it possible to control the whole of Velebit Kanal and Senjska Vrata (Sl. 8 i T. 6, 1). On the western slopes below the fortification on the coastline of Mala Luka Bay as well as on the north side traces of building may be seen. They represent de facto the part of the settlement below the fortification.¹⁶ There can be no doubt that this settlement¹⁹ had a specific maritime orientation and that it represents a unique late antique urban unit with the fortification. However in this instance the interpretation will be limited to the fortification.

The longer axis of the castrum is orientated east-west; the length within the walls is 122 m and the width is 45 m. The area covered by the complex is 17.23 ha. The architectural survey is given in the scale of 1:200 (Sl. 9). Some of the buildings can be recognised as polygonal (A) or square (B) towers, dwellings (C), sacral building (D), drinking water cistern (E), defended entrance (F), city gates (G), mighty buttresses (H), passages between buildings (I) and a circuit of city walls (J). The walls have an average width of 0.70 to 0.80 m and are built of broken stones jointed with large quantities of mortar. Every five of ten metres the line of the wall is interrupted at an angle. Six of the buttresses have been noted as reinforcements (H). On the north side the walls are preserved up to a height of 3.20 m. The gate (G) on the north-west side, 2 m wide, is protected on the inside by an angled wall (F). At the southernmost corner a slightly smaller gate allowed the passage of traffic to Velika Luka. The city walls may be followed for a length of 286 m (J).

A series of polygonal (A) and square (B) towers was built at the most vulnerable points on the defences. Their dimensions vary from 9 × 9 m, 8 × 10 m to 9 × 11 m and they represent the first line of defence on the lower terrace of the castrum immediately behind the wall. Uninterrupted movement within the castrum was ensured by the partially preserved narrow passages (I). A larger water cistern with traces of its vaulting still extant (E) (T. 7.4-T. 8, 1) is situated on the best-defended south-east corner. A smaller cistern is located in the central area of the complex cut into the rock. Well preserved lancet windows on the side of the defences suggest the manner of defence (T. 8, 2). On the south terrace of the interior are the remains of a single nave rectangular sacral building with a divided exterior and semi-circular apse. The overall length of the church is 14.5 m and the width of the front facade is 7.8 m (Sl. 10). The nave dimensions are 9.9 × 6 m. Ten half-columns remain visible on the exterior of the south wall as well as on the apse. The longitudinal axis shows a deviation of 132° from the north. The average thickness of the church walls is 0.60 m. An additional narthex was built over the stone threshold on the west side. Within and around the castrum small fragments of late Roman pottery, predominantly of amphorae, are to be found.

Today voluminous literature on Korintija exists²¹ from the time of A. Fortis who thought he had discovered Roman Fulfinium. Z. Gunjača and S. Ciglencčki also referred to Korintija. All authors agree on the date in late antiquity. In Korintija we recognise one in the series of early Byzantine military buildings from the time of the intensive castrum building. This process was at its height after the departure of the Ostrogoths.

2. Archeological Investigations in Hrvatsko Zagorje

Investigations comprise surveys of a number of sites in the county district Pregrada and trial excavation on the site of Veliko Gradišće by the village of Klenovec Humski. The purpose is the composition of a specialised archeological map of the county district Pregrada which will constitute a part of the Archeological Map of Croatia.

2.1. Veliko Gradišće by Klenovec

The site is situated on a hill 381 m above sea level on the left bank of the river Sutla. The hill overlooks the river crossing by Klenovec. The remains of the walls of the feudal city of Vrbovec can be seen. The mediaeval city was connected to the south with Kostel and Pregrada (T. 9, 1). On the south side below Veliko Gradišće the smaller hill of Malo Gradišće stands while in the river valley the gothic chapel of Sv. Vid, first mentioned in 1344, is visible.

Literary sources mention Vrbovec from 1267 to 1497. It was the seat of the duke and the archdeaconry; in 1397 it was donated by King Sigismund to Hermann of Celje, and King Matijaš Korvin donated it to ban Jan Vitovec.

The first archaeological excavation carried out by the Irish nobleman Kavanagh, who found part of the walling together with pottery and animal remains, are mentioned by J. Klemenc. It is further mentioned by several authors.

Trial excavation in 1987 took place on a terrace of oval shape measuring 30 m north-south by 20 m east-west, 750 sq m.

Trench A, 36 sq m in area, revealed part of the east wall 2 m thick (Sl. 11-T. 9, 2). It is in this vicinity that a city gate should be expected. Another wall at right angles to the city wall revealed a stone threshold of quality, as well as a part of a room in the north-west area of the trench. Part of a gothic door jamb was found by the threshold (T. 9, 3)

The situation in the north-west area of the city was revealed in Trench C. Within the western part of the city wall two rooms connected by a door with its stone threshold still in situ (T. 10, 1), principally on account of the high quality of the walls, suggest a representative residential area of the city, the so-called palas. A part of the flooring and a fragment of the stone semi-column with late romanescque or early gothic attributes (T. 10, 2) were found in the rooms. In Trench C sparse fragments of flagons with incised handle decoration, were found. These belong to the so-called Germanic Ware which was coming from the north during the thirteenth and fourteenth centuries (T. 11). Similar ware is found in the mediaeval Stronghold of Nedelišće. Further finds in Trench C were iron nails - remains of the roof construction (). In the central part of Trench C was found an impressively massive wall 1.8 m thick which met the western section of the city wall at right angles. Another stone threshold was found while the wall itself bore a fine smooth white plaster.

Further finds within the city walls were: massive iron point of a cross bow with a diagonal section (T. 12,), iron horseshoe (T. 12,), multitude of iron nails (T. 12,) and a fine knife with a bone handle fastened with bronze wire and decorated with incised circles (T. 12, 1).

Trench B was located in the western part of the city and it revealed a further 50 m of the city wall. In its middle section an opening with a slightly arched top suggests an auxiliary exit in case of danger (10, 4). A fragment of a large iron battle knife was found by the western walls.

Brief archaeological investigations in 1987 confirmed literary evidence for the existence of the castrum Vrbovec. Further excavations will contribute to the understanding of the character and genesis of this town situated in a lovely corner of Hrvatsko Zagorje.

3. The Investigation of the Archeological Topography of the Kalnik Foothills

The investigation in the Kalnik foothills and in the surroundings of Križevci which will last until 1991 are carried out jointly by the Department of Archaeology and the City Museum in Križevci. The purpose again is to contribute to the Archeological Map of Croatia.

3.1. Prekrižje by Gornji Obrež on Kalnik

The site is situated on a terrace 432 m above sea level on a gentle western slope of Kalnik. It has been badly damaged by road construction. The first finds on this site date from 1952. In 1982 the remains of human skeletons were noted in the cuttings made for the road. During interviews with local people in 1985 it was discovered that a skull as well as two characteristic silver rings with S-shaped finials had been found. The trial trench of the 1987 rescue excavations covered the area of about 30 sq m. Together with several atypical pottery fragments, a well-preserved coin of Domitian (81-86) was found. At a lower level the remains of three burials were found. Although badly damaged, Graves 1 and 2 still showed a clear east-west orientation with heads to the west (Sl. 12). The dead were laid in shallow graves 0.50 to 0.70 m deep and they suggest an ordered arrangement. Grave 1 was of an adult female and contained the above-mentioned silver rings. The other two graves contained no grave goods. Grave 2 was of a juvenile while Grave 3 to the east of Graves 1 and 2 was of a new-born child. Grave 3 was disturbed and destroyed.

The above graves belonged to a cemetery of ordered graves. It was used by a small rural community and on the basis of the finds it can be dated to the late eleventh century. They belonged to the population of the Bijelo Brdo cul-

ture. A logical place for a settlement is to be sought above today's village of Cari. A similar situation is registered in the nearby village of Popovac. These investigations confirm that the mountain of Kalnik served as a centre of refuge in all archaeological periods.

4. Concluding Remarks

In the regions of the island of Krk and in Pregrada first archaeological investigations were organised and initiated. The results will be directly applied to the project for the Archaeological Map of Croatia. The same is to be said of the Kalnik foothills where valuable date was gathered and first steps to an organised approach to the archaeological heritage have been made. The results encourage us to continue the investigations in the years to come.

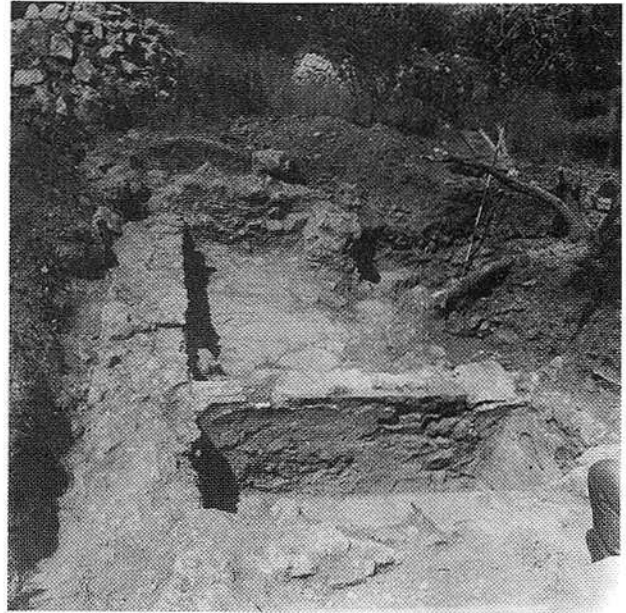
POPIS TABLI

- T. 1,1 — *Pogled sa sjeveroistoka na ruševine sakralnog objekta sv. Juraj u Maloj Krasi. Snimio: S. Takač.*
- T. 1,2 — *Pogled na detalj arhitektonskog kompleksa otkrivenog 1987 ispred sakralnog objekta sv. Juraj u Maloj Krasi. Snimio: Stanko Takač.*
- T. 1,3 — *Sv. Juraj u Maloj Krasi. Pogled na ukopanu svodenu grobnicu. Snimio: Stanko Takač.*
- T. 1,4 — *Ulomci antičkih staklenih i glinenih posuda prikupljenih tijekom istraživanja lokaliteta sv. Juraj u Maloj Krasi. Mjerilo 1 : 1. Crtež: Anđelka Fortuna.*
- T. 2. — *Ulomci predromaničke crkvene plastike pronađeni na lokalitetu sv. Juraj u Maloj Krasi kraj Punta i pohranjeni u arheološkoj zbirci Franjevačkog samostana na otočju Košljunu (1 i 2), odnosno uzidan u kuću N. Bonifačića — Rožina u Puntu (3). Snimio: S. Takač.*
- T. 3,1 — *Pogled sa sjevera na sakralni objekt sv. Nikole kraj svjetionika na rtu Negritu. Snimio: S. Takač.*
- T. 3,2 — *Pogled s južne strane na ruševine sakralnog objekta sv. Nikole na rtu Negritu. Snimio: S. Takač.*
- T. 3,3 — *Pogled na apsidu crkvice sv. Nikole na rtu Negritu. Snimio: S. Takač.*
- T. 4,1 — *Pogled na ostatke kasnoantičkog objekta na rtu Biškupići. Snimio: S. Takač.*
- T. 4,2 — *Pogled sa istoka na ostatke kasnoantičkog objekta na rtu Biškupići. Mjerilo 1 : 50. Crtež: K. Rončević.*
- T. 4,3 — *Pogled sa zapada na ostatke kasnoantičkog objekta na rtu Biškupići. Snimio: S. Takač.*
- T. 4,4 — *Pogled s južne strane na unutrašnjost kasnoantičkog objekta na rtu Biškupići. Snimio: S. Takač.*
- T. 5,1 — *Pogled na sakralni objekt sv. Jerolima na rtu Crikvena južno od Stare Baške. Snimio: S. Takač.*
- T. 5,2 — *Pogled sa zapadne strane na ostatke crkve sv. Jerolima na rtu Crikvena. Snimio: S. Takač.*
- T. 5,3 — *Pogled na unutrašnjost sakralnog objekta sv. Jerolima na rtu Crikvena. Snimio: S. Takač.*
- T. 5,4 — *Sv. Jerolim na rtu Crikvena. Ostatak žbuke s tragom kruga i upisanim posvetnim križem. Snimio: S. Takač.*
- T. 6,1 — *Pogled sa sjeverne strane na ostatke utvrde Korintija iznad ruševina urbanog kompleksa (podgrada) u Maloj Luci. Snimio: S. Takač.*
- T. 6,2 — *Pogled na južni pojas bedema utvrde Korintija s ostatkom snažnog kontrafora. Snimio: S. Takač.*
- T. 6,3 — *Detalj masivnog kontrafora na jugozapadnom uglu utvrde Korintija. Snimio: S. Takač.*
- T. 6,4 — *Pogled na jugozapadnu sekciju bedema utvrde Korintija. Snimio: S. Takač.*
- T. 7,1 — *Pogled na sjevernu sekciju bedema utvrde Korintija. Snimio: S. Takač.*
- T. 7,2 — *Detalj sjevernog dijela bedema utvrde Korintija. Snimio: S. Takač.*
- T. 7,3 — *Detalj zapadnih gradskih vratiju utvrde Korintija. Snimio: S. Takač.*
- T. 7,4 — *Pogled na veliku cisternu za vodu u sklopu jugoslovenskog dijela utvrde Korintija. Snimio: Željko Tomičić.*
- T. 8,1 — *Detalj velike cisterne za vodu u sklopu utvrde Korintija. Snimio: S. Takač.*
- T. 8,2 — *Detalj južnog bedema utvrde Korintija sa strelicom. Snimljeno s unutrašnje strane bedema. Snimio: S. Takač.*
- T. 8,3 — *Južni zid sakralnog objekta u sklopu utvrde Korintija. Snimio: Željko Tomičić.*
- T. 9,1 — *Veliko Gradišće kod sela Klenovca. Pogled na plemićki grad Vrbovec. Snimio: S. Takač.*
- T. 9,2 — *Pogled na srednjovjekovnu arhitekturu otkrivenu unutar sonde »A« na platou Velikog Gradišća kod Klenovca. Snimio: S. Takač.*
- T. 9,3 — *Veliko Gradišće kod sela Klenovca. Ulomci gotičkog dovratnika (sonda »A«). Snimio: S. Takač.*
- T. 10,1 — *Pogled na zapadni segment gradskog bedema unutar pokusne sonde. Snimio: S. Takač.*
- T. 10,2 — *Ulomak kamernog polustupa gotičke profilacije pronađen unutar sonde »C«. Snimio: S. Takač.*
- T. 10,3 — *Pogled na zapadnu sekciju bedema tijekom iskopavanja 1987 godine. Snimio: S. Takač.*
- T. 10,4 — *Manja gradska vrata u sklopu zapadnog bedema plemićkog grada Vrbovca (Veliko Gradišće). Snimio: S. Takač.*
- T. 11 — *Repertoar glinenih posuda otkrivenih tijekom arheoloških iskopavanja na Velikom Gradišću. Crtež: K. Rončević.*
- T. 12 — *Veliko Gradišće kod Klenovca. Metalni nalazi otkriveni tijekom istraživanja. Crtež: K. Rončević (1), A. Fortuna (2–12).*
- T. 13,1 — *Položaj groblja na Prekrižju kod sela Gornji Obrež na Kalniku. Snimio: Ž. Tomičić.*
- T. 13,2 — *Pogled na položaj grobova tijekom iskopavanja. Snimio: Ž. Tomičić.*

1

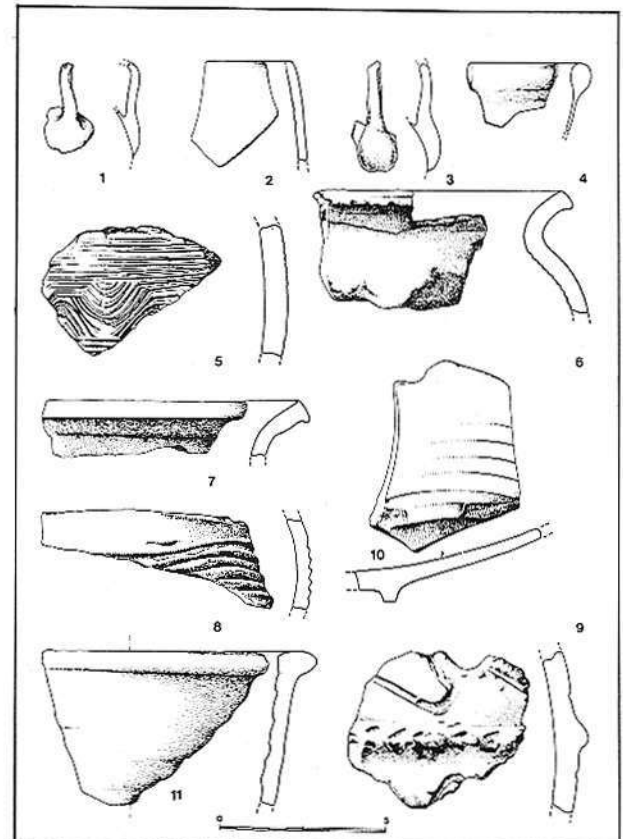
1

2

3

4

2

1

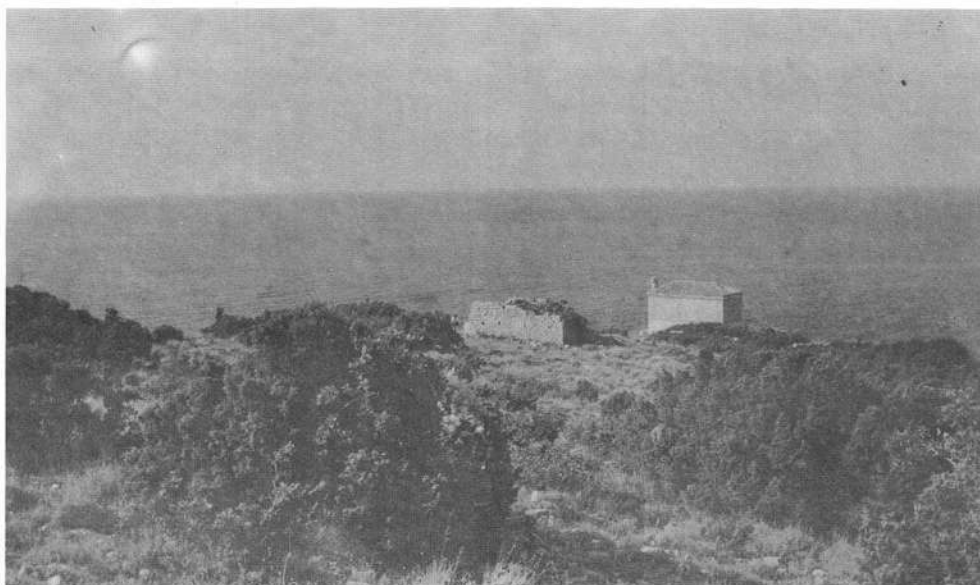

3

2

3

1

2

3

4

1

2

3

4

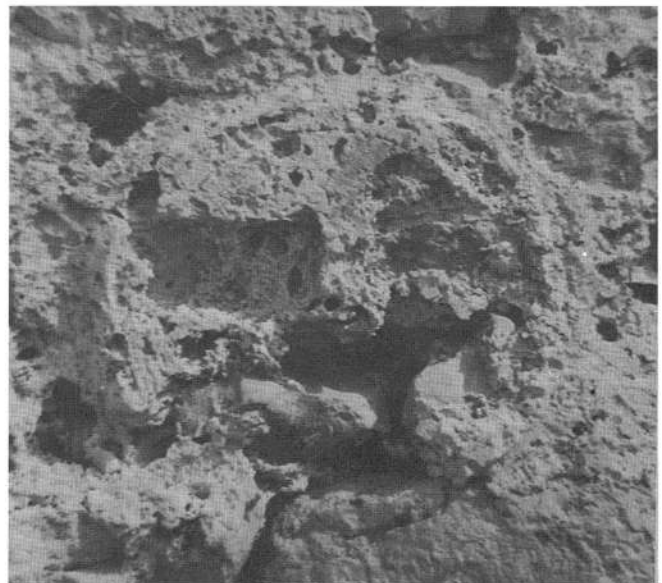
1

2

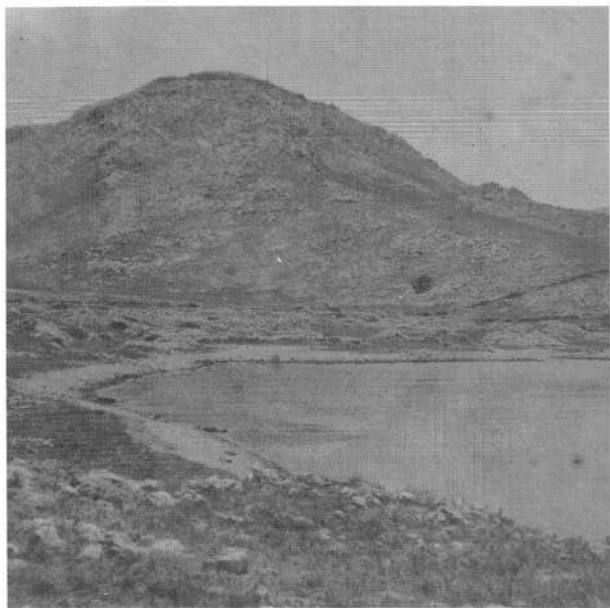

3

4

6

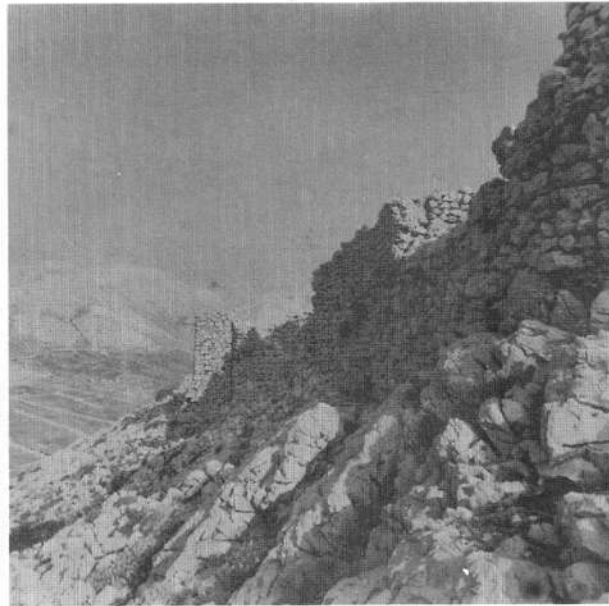
1

2

3

4

1

2

3

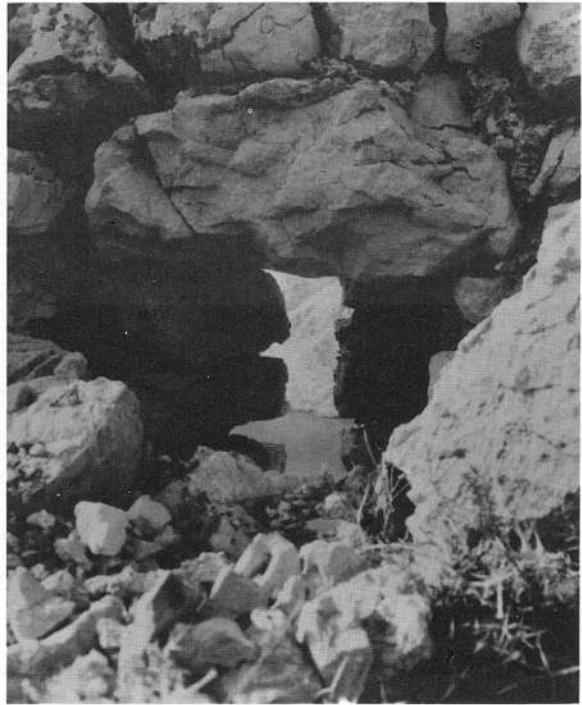

4

8

1

2

3

9

1

2

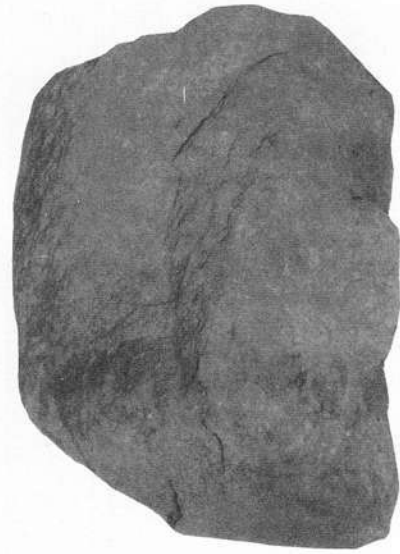

3

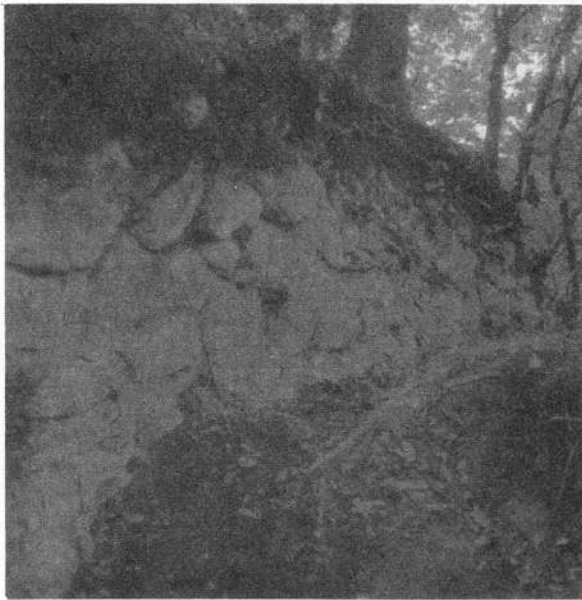
10

1

2

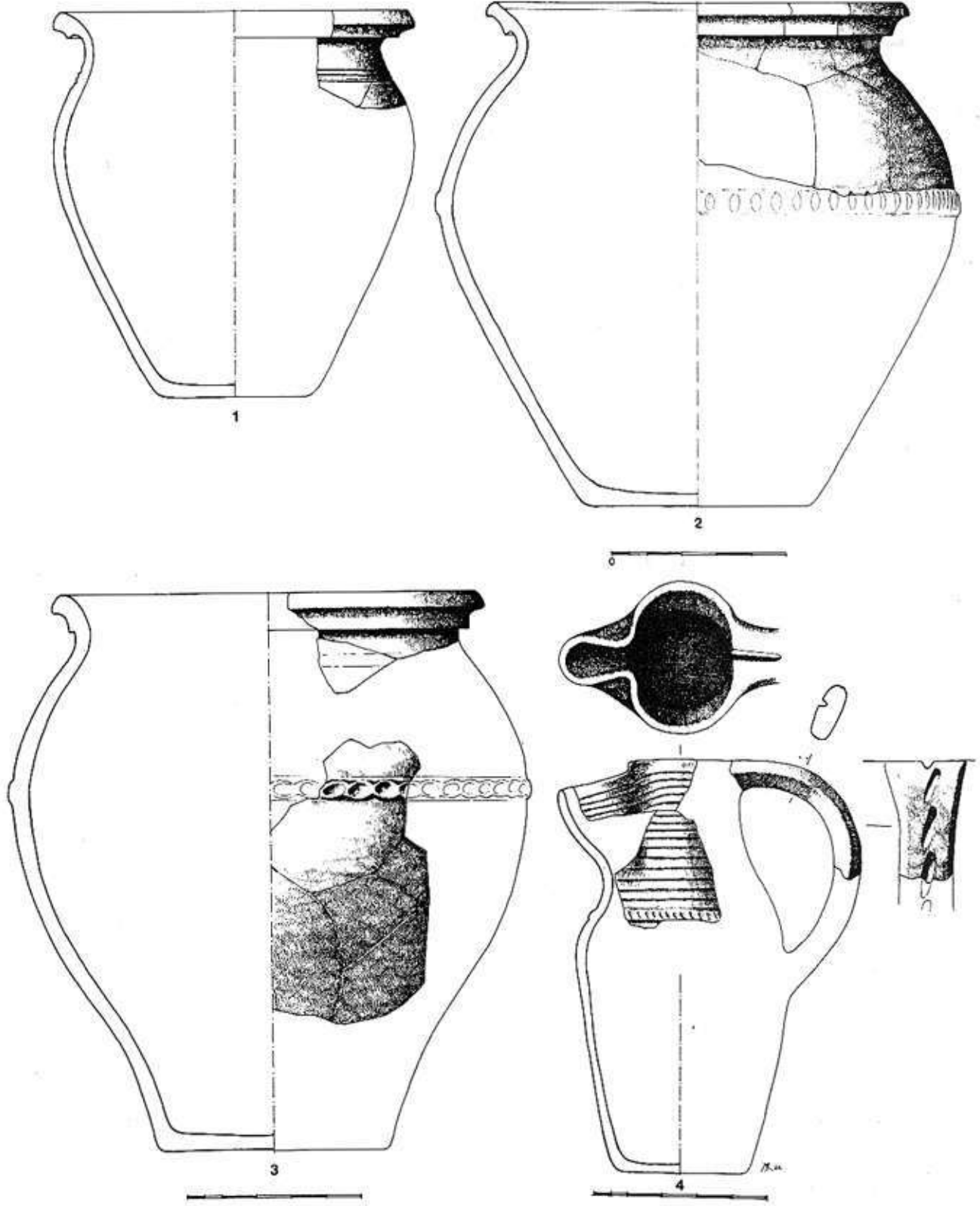

3

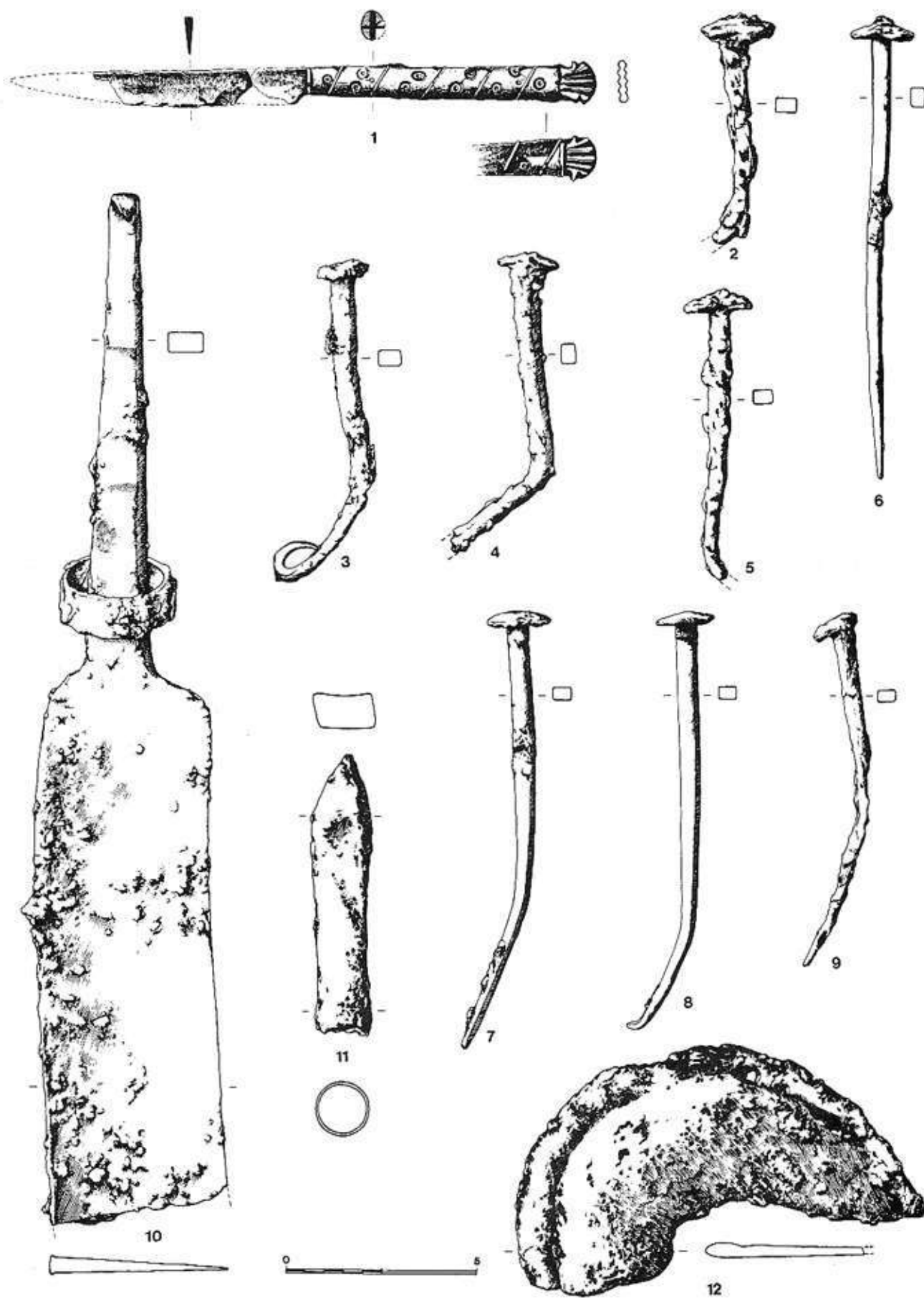

4

11

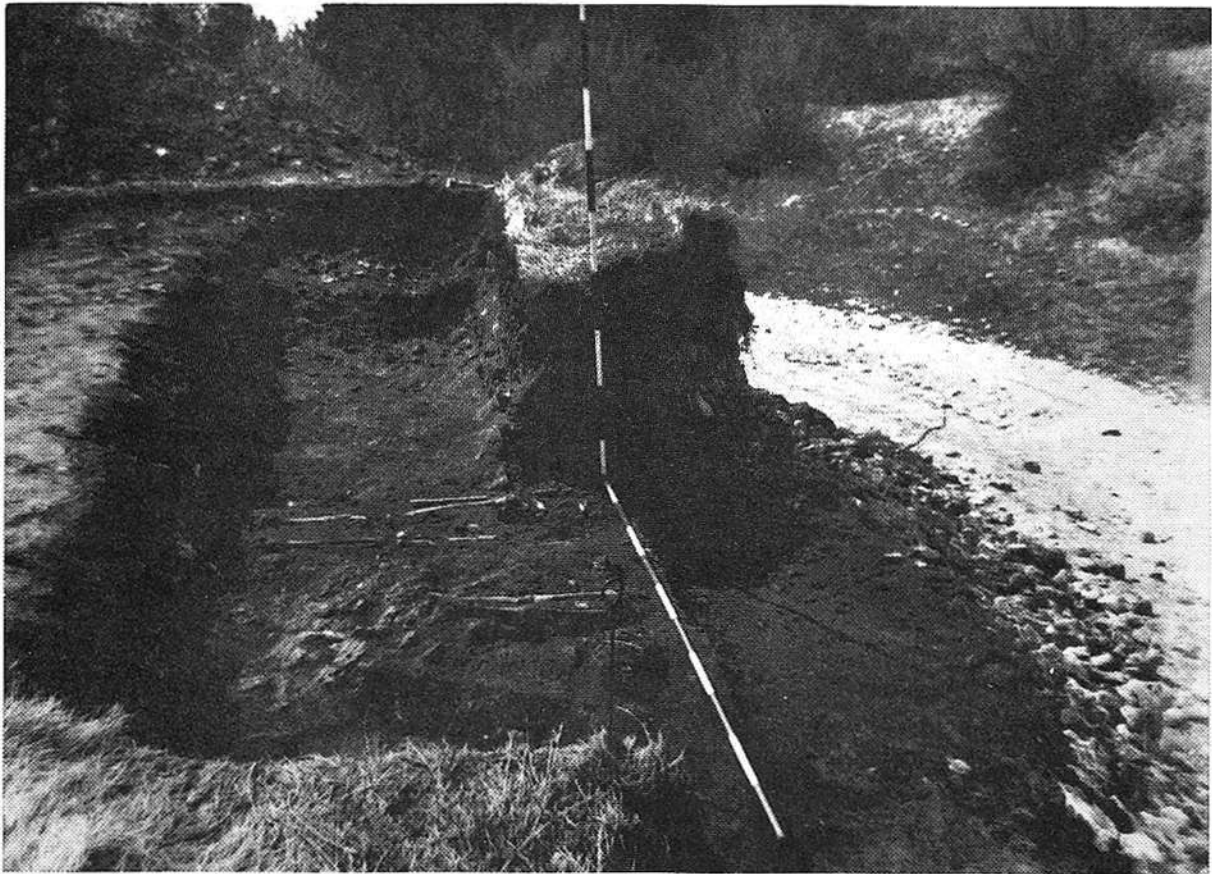

12

1

2